

१

श्री गणेशाय नमः शिवाय नमः सांख्यं शिवं नमस्कृत्य महादेवः सतां मुदे विचारयत्पुनर्मितोपक्षताहेतुतीस्कृतं १ तार्किकैः पक्षतासम्बन्धलक्षिता
 पक्षपि स्फुटं तस्याप्यत्र च मत्कारः सतां व्यक्तीभविष्यति २ सप्तपि रामर्षादि सकलानुमितिकारणसम्बन्धाने पर्वतो वह्निमानित्यादि निर्णयदशायामनुमितेर
 नुसत्याः नुमितिप्रतिपक्षताहेतुरितिसकलनैपायिकसिद्धांतः तत्रसिद्धाधियाविरहविशिष्टसिद्धाभावएव पक्षतेति मणिकृतः तथाच पर्वतोद्देशकवद्
 लिख्येकानुमितिप्रतिअनुमित्ताविरहविशिष्टपर्वतविशेषकवद्दिप्रकारकनिर्णयत्वावच्छिन्नाभावत्वरूपपक्षतात्वेन हेतुत्वं एवममत्रापीति फलितं अ
 त्रगुरुवः पर्वतो वह्निमानित्यादि निर्णयत्वे पर्वतो वह्निमानित्याद्यनुमित्यनुसाध्यनिर्णयतया तादृशानुमितिप्रतितादृशनिर्णयाभावत्वेन हेतुत्वकल्पनं
 निर्धुक्तिकमेव तवमते तथाविधकार्यकारणभावकल्पने एकवारोत्पन्नपर्वतो वह्निमानित्याद्यनुमित्यन्तेः पुनरुत्पादपत्तिर्नृवीरा तथाविधकार्य
 कारणभावकल्पने तु पर्वतो वह्निमानित्याद्यनुमित्यनुमतिकाले पर्वतो वह्निमानित्यादि निर्णयाभावात्सत्वेन सामान्यसामान्यभावात्तदुत्तरं पुनस्तद्व्यक्तेः पुन
 रुत्पादपत्तेरसंभवइति तथापि विधकार्यकारणभावकल्पनमावश्यकं न व्यक्तियौर्वाच्यनिर्वहत्यावश्यकं न ह्यनुमित्यव्यक्तिप्रतिपक्षतद्व्यवहितसर्वक्ष
 ताव्यक्तीनां तद्व्यक्तित्वेन हेतुत्वस्य कल्पनीयतातेनैवोत्पन्नानुमित्यव्यक्तेरपि पुनरुत्पादपत्तेरसंभवेऽपीति सामान्यकार्यकारणभावक
 ल्पने निर्धुक्तिकमेवतिवाच्यं व्यक्तिसंस्थानीयापत्तिवारणाय तदनुमित्यव्यक्तिप्रतिपक्षतत्पक्षमर्थस्य तद्व्यक्तित्वेन विशेषहेतुतायाः अक्षय्यकत्वेन तथैव

अन्तिमोर्वापर्यस्यापि निर्वह संभवेन तर्क्ये ह तेन हनुमिति प्रलित तद्व्यवहित हर्षक्षराय कीनां न तद्व्यक्तित्वेन हेतुत्वकल्पनस्य निपुणित्वकृत्या दर्शित इति शोभत
नुमिति व्यक्तेः पुनरुत्पादाय निवारणा स्यात् अतः पातादृश सामान्यकार्यकारणाभावकल्पनस्य संपुक्तिकत्वात् न च व्यक्तित्वानीपापनिवारककार्यकारणाभा
वे नौचोत्पन्नव्यक्तीनां पुनरुत्पादाय निवारणीयेति वाच्यं परामर्शस्य त्वतीयक्षणा एव नाशेन तद्वितीयक्षणात्पत्रानुमितिव्यक्तिसमये तस्य सत्त्वेन मनुतरं त
द्व्यक्तेः पुनरुत्पादाय निवारणा स्य तत्कार्यकारणाभावेनाशकत्वात् न चोत्पन्नानुमितिव्यक्तेः पुनरुत्पादाय निवारणापतत हनुमिति व्यक्तिप्रलित तद्व्यवहित
प्राग्भावादीनामेव हेतुत्वं गुह्यमिदं गीकरणीयमिति वाच्यं तैः प्राग्भावा नं गीकरणात्थाविधानं तत्कार्यकारणाभावकल्पने गौरवप्रसंगे न च पर्वतो वह्निमानि सा
धनुमिति प्रतिपर्वतो वह्निमानि सादिनिर्णयभावत्वेन हेतुत्वकल्पनस्यैवोचितत्वात् अथ यस्मिन् क्षणोपपन्नमर्शदिघटितानुमितिसामग्रीततद्वितीयक्षणात् उच
यमनुमितिसत्त्वमित्युक्तं तद्वदित सामग्रीयासिस्वीकारेणोत्पन्नानुमितिव्यक्तेर्न पुनरुत्पादाय निवारणं तद्व्यक्तेः द्वितीयक्षणात्पत्रानुमितिव्यक्तेरेव न चैव सामा
न्यलक्षणायां प्राग्भावत्वं उच्यते न च पुनरुत्पादस्तत्कार्यादेः प्रतिबंधकत्वेनापि निरसनीय इति शेषेति ग्रंथासंगतिरिवाच्यं तद्व्यक्तेर्नौचोत्पन्नव्यक्तेरेव न चैव सामा
न्यलक्षणायां प्राग्भावत्वं उच्यते न च पुनरुत्पादस्तत्कार्यादेः प्रतिबंधकत्वेनापि निरसनीय इति शेषेति ग्रंथासंगतिरिवाच्यं तद्व्यक्तेर्नौचोत्पन्नव्यक्तेरेव न चैव सामा
न्यलक्षणायां प्राग्भावत्वं उच्यते न च पुनरुत्पादस्तत्कार्यादेः प्रतिबंधकत्वेनापि निरसनीय इति शेषेति ग्रंथासंगतिरिवाच्यं तद्व्यक्तेर्नौचोत्पन्नव्यक्तेरेव न चैव सामा
न्यलक्षणायां प्राग्भावत्वं उच्यते न च पुनरुत्पादस्तत्कार्यादेः प्रतिबंधकत्वेनापि निरसनीय इति शेषेति ग्रंथासंगतिरिवाच्यं तद्व्यक्तेर्नौचोत्पन्नव्यक्तेरेव न चैव सामा

२
 नक्षत्रावाहः समाधेयत्वात्-यनुः ताहात्मसंबंधेनानुमिति त्वावच्छिन्नप्रतिप्रतियोगितासंबंधेन प्रागभावस्य हेतुत्वकल्पनेनोत्पन्नानुमितिचक्रेः पुनरुत्पादापत्तिर्वारणीयाः
 तत्र तदाप्रतियोगितासंबंधेन प्रागभावस्य तात्-अथ ताहात्मसंबंधस्य कार्यतावच्छेदकत्वे कारणा तालक्षणा नुपपत्तिः तथाहि-अनन्यथासिद्धत्वे सति कार्यता
 वच्छेदकसंबंधेन कार्यधिकरणो कार्यवहित सर्वभूतावच्छेदेन वर्तते यो भावस्तत्प्रतियोगितानवच्छेदकधर्मवत्त्वं कारणात्वं ताहात्मसंबंधस्य कार्यतावच्छेदक
 संबंधत्वे चावच्छेदाधिकरणोः संबन्धस्य भूतास्यानवच्छेदकवत्तनियमेन तैर्न संबंधेन कार्यसंबंधिनि कार्यकार्यवहित पूर्वभूतावच्छेदेन वर्तमानस्याभावसाप्रसिद्धा
 तद्वदित कारणा तालक्षणा नुपपत्तिरुत्तरे वैतिचिन्त्यावहितोत्तराक्षरगत्यतिकत्वस्य सामानाधिकरण्योभयसंबंधाच्छिन्नापाकार्यनिष्ठभेदप्रतियोगितावच्छेदक
 तातदनवच्छेदकधर्मवत्त्वविशिष्टानन्यथासिद्धत्वस्यैव कारणात्पदार्थत्वात्सामानाधिकरण्यं च कारणात्तावच्छेदकसंबंधेन यत्त्वाधिकरणोत्तररूपितका
 र्यतावच्छेदकसंबंधावच्छिन्नवृत्तिरूपं प्राप्तं तथा च प्रकृतस्य त्वेनमिति रूपकर्थे प्रतियोगित्वताहात्मोभयस्वरहितसामानाधिकरण्यस्यावहितोत्तराक्षरगत
 त्यतिकत्वोभयसंबंधेन प्रागभावस्य सत्ता न हि सिद्धं भेदासत्तेनोपदर्शितोभयसंबंधावच्छिन्नतथाविधप्रतियोगिवच्छेदकतानवच्छेदकधर्मवत्त्वरूपकारणात्स
 प्रागभावेक्षतत्वा न्नानुपपत्तिरिति न दृश्यते तथापि समवायसंबंधेनोत्पन्नानुमितिचक्रेः पुनरुत्पादापत्तेर्वारणासंभवात् न च प्रागभावोत्पत्तिरुपपत्तेर्जननीये
 प्रतियोगितासंबंधेन प्रागभावस्य सत्कारित्वकल्पनेनोपदर्शितानुपपत्तिरिति को वाच्यं-प्रतियोगितासंबंधेन प्रागभावस्यापि घटादौ सत्त्वात्तत्सादृश्यानुमितिचक्रे पुन

रुत्याहापतिवारणाभानुमितिप्रतिसिद्धभावस्य हेतुत्वकल्पनमावश्यकमिति चेन्मेव. पर्वतासु दृशकवह्निविधेयभानुमितिप्रतितादृशानुमित्यभावत्वेन हेतुत्वकल्पने ये वोत्पन्नानुमितियुक्तेः पुनरुत्याहापतिवारणासंभवेना तादृशानुमितिप्रतिअनुमिन्साविरहविशिष्टयवर्तत्वाच्च वच्छिन्नविशेष्यकवन्सादि प्रकारकनिर्णयत्वरूपगुह्यधर्मावच्छिन्नाभावत्वेन हेतुत्वकल्पने प्रयोजनाभावेन तादृशानुमितिप्रतितादृशनिर्णयत्वाच्च वच्छिन्नाभावत्वेन हेतुत्वकल्पनस्य नैवापि कमतसिद्धस्य निर्वृत्तिकत्वात्. वस्तुतस्तु तादृशानुमितिप्रतितादृशविधनिर्णयत्वाच्च ज्ञाभावत्वेन हेतुत्वकल्पनेऽपि न हेतुतावद्वेदककोटावप्रा माप्यग्रहाभावो वशं निवेशः. अन्यथा ग्रहमागम्यग्रहकाले पर्वतो वद्विमानि सादि निर्णयसत्त्वे पर्वतो वद्विमानि साधनुमितीरनुद्दयप्रसंगात्तथाचा ग्रहाण्यग्रहकालेऽप्यत्रानुमितियुक्तेः पुनरुत्याहापतिर्न तेन वार्यितुं शक्यत इति तद्धारणाय तदनुमितिप्रतिननरनुमितिप्रागभावस्य हेतुत्वं तथा वि धनिर्णयत्वाच्च त्रप्रतियोगिताकाभावहेतुत्ववदिनाप्यवश्यं कल्पनीयमिति तेनैव सर्वसामंजस्ये पर्वतो वद्विमानि साधनुमितिप्रतियवर्तो वद्विमानि सा धनुमित्यभावत्वेनापि हेतुत्वकल्पने प्रयोजनाभाव इति. यनुः पर्वतो वद्विमानि साधनुमितिप्रतिपर्वतो वद्विमानि सादि निर्णयाभावत्वेन हेतुत्वकल्पने पर्वतो वद्विमानि साधनुमितिप्रमनुमिन्साविरहविशिष्टविशिष्टवैशिष्ट्यवोधान्मकप्रसक्षेच्छविशिष्टवह्निमत्पर्वतवान्देशादिशिष्टवैशिष्ट्यवोधान्मकप्र सक्षसामग्राः प्रतिबंधकत्वं न कल्प्यत इति लाघवं. तादृशप्रसक्षसामग्रीकाले विशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयविधया पर्वतो वद्विमानि सादि निर्णयसत्त्व

सावश्यतया तादृशनिर्गम्यभावरूपकारणासत्त्वादेवानुमितिवारणासंभवात् तथाविधहेतुत्वानंगीकारे तु तदनुमितिवारणाय तादृशप्रतिबंधकताकल्पन
मावश्यकमिति मलगोस्वमितितथाविधकार्यकारणाभावकल्पनमेव सम्यगिति तत्र तादृशकार्यकारणाभावाकल्पनेपि पूर्वतो वहिमानित्याद्यनुमितिप्रतिता
दृशप्रत्यक्षसामग्राः स्वतंत्रप्रतिबंधकत्वाकल्पनेन तादृशकार्यकारणाभावकल्पने उपदर्शितलाघवस्यासंभवात्तथाहि तादृशकार्यकारणाभावकल्पनेपि
यं वहि महित्याद्यनुमितिप्रतितादृशसामग्राः प्रतिबंधकत्वमवश्यं कल्पनीयं तादृशानुमितेः पूर्वतो वहिमानित्यादिनिर्गम्यभावन्यता वच्छेदकानां तादृशानुमि
तौ तादृशनिर्गम्यभावस्य कारणात्त्वासेभवेन तादृशनिर्गम्यघटितोक्तप्रत्यक्षसामग्रीदृशायां तादृशनिर्गम्यभावरूपकारणासत्त्वप्रयोज्यस्य ता
दृशानुमितिवारणासंभवात् एवं च तादृशानुमितौ तादृशसामग्राः प्रतिबंधकत्वकल्पनीयेतत्रैव द्रव्यादिरूपविशेष्यता वच्छेदकमनिवेश्यवन्मा
हिविधेयतानिरूपितविशेष्यता वच्छेदकता संबंधे न वन्माहिविधेयकानुमितिप्रतिनिखीयानुमितिनिष्ठविशेष्यतानिरूपितविशेष्यकत्वधकारतानि
रूपिता वच्छिन्नप्रकारताभिनिरूपितप्रकारता संबंधावच्छिन्नप्रतियोगिता कानुमितौ व्याभावविशिष्टतादृशप्रत्यक्षे व्याविशिष्टतादृशप्रत्यक्षसामग्राः
प्रतिबंधकत्वकल्पनेनैव तादृशप्रत्यक्षसामग्रीकाले पूर्वतो वहिमानित्याद्यनुमितेरपि वारणासंभवेन तादृशानुमितिप्रतितादृशप्रत्यक्षसामग्राः प्रतिबंध
कत्वं स्वातंत्र्येणानकल्पत इति कृतादृशकार्यकारणाभावानंगीकारे मतेतोरवावकाश इति न जानीमः न चैवमपि तादृशप्रत्यक्षसामग्रीकालेपि पूर्वतो वहिमा

नित्याधनुमितापत्तिर्दुर्बारादतरकारणाविशिष्टविशेषराताच्छेदकप्रकारकनिर्णयत्तिकायास्तादृशप्रत्यक्षसामग्र्यात्मात्मनेवसत्वेनपर्वतत्वाद्दोतहभावस
म्वेशसत्तादितिवाच्यं- एककालीनत्वसंबंधेनैवतादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वकल्पनेनैककालीनत्वसंबंधेनतादृशप्रत्यक्षसामग्रीविशिष्टसोपदर्शितसंब
धावच्छिन्नप्रतियोगिताकानुमितिच्छाभावस्याप्रतिबंधकत्वकल्पनेनोक्तापत्तेरेभावात्तच्चैकपुरुषीयतादृशप्रत्यक्षसामग्रीकालेपुरुषांतरियतथाविधानुमिति
सामग्रीकालेपुरुषांतरस्यानुमित्यनुपपत्तिरितिवाच्यं-तत्तत्पुरुषीयत्वेनिवेशेवप्रतिवध्यप्रतिबंधकभावकल्पनान्नचैवविशेष्यतावच्छेदकनिष्ठप्रत्यक्षताप्रतिब
ध्यप्रतिबंधकभावकल्पनपेक्षयागौरवमितिवाच्यं-तत्तत्पुरुषीयत्वादेरपिविशेष्यतावच्छेदकतयात्मानिष्ठप्रत्यक्षताप्रतिबध्यप्रतिबंधकभावकल्पनेपिपुरु
षभेदेनकार्यकारणाभावस्यावश्यकजयापर्वतत्वादिरूपविशेष्यतावच्छेदकभेदेनप्रतिवध्यप्रतिबंधकभावकल्पनायाःपुनराधिकेनविशेष्यतावच्छेदकविशेष्यता
समाप्रतिवध्यप्रतिबंधकभावकल्पनेलाघवस्यानपायात्किंचपर्वतोवह्निमानित्यादिनिर्णयसत्वेपर्वतविशेष्यकवह्निप्रकारकत्तानंजायतमित्यादिच्छास
त्वेपर्वतोवह्निमानित्याधनुमित्तेरुदयेनपर्वतोवह्निमानित्याधनुमित्तिंप्रतिपर्वतविशेष्यकवह्निप्रकारकानुमित्यादिविषयकेच्छाविरहविशिष्टपर्वतोवह्निमा
नित्याधनुमितिंप्रतिपर्वतविशेष्यकवह्निप्रकारकानुमित्यादिविषयकेच्छाविरहविशिष्टपर्वतोवह्निमानित्यादिनिर्णयभावचैनेवकारणात्ताकल्पनीया-
तथाचपर्वतोवह्निमानित्यादिविशेष्यतावच्छेदकप्रकारकनिर्णयघटिततथाविधकिंशिष्टवैशिष्ट्यावगातिप्रत्यक्षसामग्रीकालेविशिष्टवैशिष्ट्यावगातिप्रत्य

धत्वसं प्रकारके व्यादशायापर्वतविशेषकवह्निप्रकारकज्ञानं जायतमित्यादी व्यासत्वे तथा विधानुमिति विषयके व्याविरहविशिष्टनिर्गोपाभावस्य सत्त्वेन तद्वृत्तिसाम-
 ग्रीयत्वाद् अनुमिमापतिवारणाया अनुमितिप्रतितादृशप्रत्यक्षे व्याविशिष्टतादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वमुपदर्शितनिर्गोपाभावकारणात्तावदनापि अवशेषकल्पनी-
 यमिति तन्मतेनोपदर्शितत्वाद्यवकाशः अथ तथाविधसामग्र्यान्वयानुमिमापतिवारणविशिष्टाया एव तादृशानुमितौ प्रतिबंधकत्वं कल्पनीयं अथानुमिमाका-
 लेनादृशप्रत्यक्षसामग्रीसत्त्वेन नुमित्यनुदयापत्तेः तथाच पर्वतविशेषकवह्निप्रकारकज्ञानं जायतमित्यादी व्यासत्वे उपदर्शितविशिष्टवैशिष्ट्यावगाहिप्रत्यक्षसामग्रीदृशा-
 यी अनुमिति विषयके व्याविरहविशिष्टतया विधप्रत्यक्षसामग्र्यभावसत्त्वेन तदनुमित्यापत्तिः तादृशसामग्र्यभावत्वेन हेतुत्वकल्पनेऽपि पूर्वरेति चेन्न तथ्यविधानुमिति-
 प्रत्यनुमितित्वप्रकारके व्याभावविशिष्टाया तादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वकल्पनेनानुपपत्त्यात् तत्कृतस्तु-ज्ञानद्वययोगपक्षांगीकृते गुरुमेतत्तथाविधा-
 नुमितिप्रतितादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वकल्पनमेव नास्ति कृततन्मते अनुमितिप्रतिपक्षताया अहेतुत्वेऽपि तादृशानुमितिप्रतितादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्र-
 तिबंधकत्वकल्पनप्रपुक्तगौरवावकाश इति न जानीयते यदपि नैयायिकमते पर्वतो वह्निमानित्याद्यनुमितिप्रतिपर्वतो वह्निमानित्यादि निर्गोपाभावत्वेन कारणात्ता-
 कल्पनं नाधिकं पर्वतादिविशेष्याकवह्निभावविधकारकवृद्धिप्रतिपर्वतो वह्निमानित्यादि निर्गोपाभावत्वेन कारणात्तादृशप्रत्यक्षसामग्र्याः प्रतिबंधकत्वकल्पनीयेतत्रैव ता-
 दृशवृद्धित्वमनियेष स्वाववहितोत्तरक्षरौ न्यतिकत्वसामानाधिकरण्यसंबन्धेन तादृशवाधनिर्गोपविशिष्टप्रत्यक्षज्ञानत्वावच्छिन्नं प्रमेयतादृशवाधनिर्गोपाभा-

वत्वेन हेतुत्वस्य कल्पनेन न च नैव तत्र निर्वाहः न चोपदर्शितस्तुल्यतादृशवाधनिर्णयमावकार्यतावच्छेदककोलव्यवहितोत्तरत्वादिसंबन्धेनेतादृश
वाधनिर्णयविशिष्टेष्वपि तत्र त्वतिवेशेनैव गौरवमिति वाच्यं तत्र तदनिवेशेतादृशवाधनिर्णयसत्त्वेपर्वतादिविशेष्यकवन्मभावदिप्रकारकेच्छासत्त्वेनपर्वतादि
विशेष्यकवन्मभावदिप्रकारकाहर्षप्रत्यक्षौदयेन तत्र व्यवभिचारवारणाय तादृशवाधनिर्णयप्रतिबंधकतायां तादृशेष्ट्यायाउनेत्रेनकत्वकल्पनस्यावश्यकतया
तादृशेच्छाभावस्याप्राप्त्यापत्ताभावादिभिः समं वि शेष्यताविशेष्यतविविनिगमनाचिरहताप्रतिबध्यप्रतिबंधकभाववृद्धिस्वच्छेदकगौरवंच तत्र तद्विवेशे
तत्ताहर्षप्रत्यक्षस्य तादृशवाधनिर्णयमावकार्यतावच्छेदकानां जातत्वेन व्यवभिचारभावेन तादृशेच्छायाअनुतेत्रकत्वेनोपदर्शितरीत्याप्रतिबध्यप्रतिबंधक
भाववृद्धिस्वच्छेदकगौरवस्य चाभावेन लाघवमिति तत्रिष्ये न गौरवाभावात् न च तत्रोपदर्शितरीत्याउच्छायाउनेत्रकत्वकल्पनमावश्यकः अन्यथाकार्यता
वच्छेदककोलेतादृशवाधनिर्णयविशिष्टान्यत्वं निघेष्टपतत्वतिबंधकतायामिच्छायाअनुतेत्रकत्वेउच्छायाकालेवाधनिर्णयसत्त्वेशादृशसामग्रीचला सर्वतो
वन्मभाववतित्वादिविशिष्टबुद्धिरुपपत्तेरुच्छाग्रहणकालेपितादृशवाधनिर्णयदृश्यां तादृशसामग्र्याअक्षततपातद्वलातयाविधिविष्टबुध्यापनेर्दुर्वीरत्वादिति
वाच्यं स्वाव्यवहितोत्तरक्षणेन नितिकत्वसमाप्त्यानाधिकरण्योभयसंबन्धेनपर्वतादिविशेष्यकवन्मभावदिप्रकारकेच्छाविशिष्टेप्रतितादृशवाधनिर्णयदृ
शायां तादृशसामग्र्याअक्षततपातद्वलातयाविधिविष्टबुध्यापनेर्दुर्वीरत्वादिति वाच्यं स्वाव्यवहितोत्तरक्षणेन नितिकत्वसमाप्त्यानाधिकरण्योभयसंबन्धेनपर्वतादिवि

यथावाहः

५

शेषकवत्सभावदिप्रकारकेच्छाविशिष्टप्रतितादृशवद्भावादिप्रकारकेच्छायाः अपि कारणात्कल्पनेनोक्तपक्षभावात्तच्चकार्यतावच्छेदककोटोतादृश
बाधनिर्णयविविशिष्टात्यन्तवैनिवेशनतादृशेच्छाविशिष्टप्रतितादृशेच्छायाः कारणात्तत्तत्कर्तव्येनोक्तपक्षभावात्तच्चकार्यतावच्छेदककोटोतादृश
या उन्नेजकत्वे एवलाघवमिति वाच्यः तादृशेच्छेभावेन समुपपत्त्या यथाभावस्य विशेषणविशेष्यभावे विनिग्ननाविरहेण प्रतिबधप्रातर्बन्धकभाववि
द्भिः प्रतिबन्धकतावच्छेदकशरीरस्य महागौरवयुक्तता चेति तद्वैश्वकार्यतावच्छेदककोटोतत्रिवेशस्य तादृशेच्छायाः स्वातंत्र्येण कारणात्तत्तत्कल्प
नस्यैवोचितत्वात् तथा च कृते नैवानुमितिप्रतिपक्षताया हेतुत्वेन निर्वाहे गौरवाभावेन बाधकाभावेनानुमितिप्रतिपक्षताया हेतुत्वं केन वारणीयमिति
तरपि न तथापि सिद्धिकालेनैव तेन ननुमितिर्जायतामिति चेच्छास्त्रेयादृशसामग्रीवलात्पर्वतेन ननुमिति रूपत्रा तादृशसामग्रीवलात् ननुमिन्नाश्रुत्वा
कालेपि सिद्धिदशायामनुमित्यापत्तेरीरायतथाविधानुमित्ताविशिष्टप्रतिपक्षविधानुमित्तात्वेनापि हेतुता कल्पनस्यावश्यकतया तदाधिक्यप्रयु
क्तगौरवस्य वारपितुं मशक्त्वान्न च पर्वतेन ननुमितिर्जायतामिति चेच्छाविशिष्टप्रतिपक्षविधेच्छात्वेन हेतुत्वे पर्वतो वह्निमानित्यनुमितिप्रतिपक्ष
तो वह्निमानितिलौकिकप्रत्यक्षसाम्याः प्रतिबन्धकत्वमपि तत्र विधेच्छामनुनेजकीकृतकल्पनेन तत्रापि स्वाव्यवहितोत्तरक्षारोपेन नृत्तिकत्वस्वसामाना
धिक्यकारणोभयसंबन्धेन तथाविधानुमित्ताविशिष्टप्रतिपक्षत्वस्यैव प्रतिबन्धकतावच्छेदकत्वोपगमेन यमिचाराभावात् तथा च कृते गोखावकाशतादृशेच्छे हेतु

राम०
५

त्वदिमते इति वाचं-तथापि सिद्धिकाली नानुगतानुमितिर्जायतामितीच्छानां तज्ज्यक्तित्वेन हेतुत्वकल्पने नन्दे गौडवत्प्रसङ्गोपि पूर्वस्त्वानयदि
च तादृशेच्छाव्यवहितो नरक्षणीत्यवसंयोगादिव्यक्तीनामन्यदायन्निवारणाय तत्र तत्संयोगादिके प्रतिनितज्ज्यव्यवहितसर्वक्षणा नान्तज्ज्यक्तित्वेन हे
तुत्वे कल्पनीये विनिगमनाविरहेणाततदिच्छया अपित न ज्ज्यक्तित्वेन हेतुताया आवश्यकतया तया तत्रानुमित्यादि साधारणां स्वाव्यवहितो नरक्षणीत्य
निकत्वसंबन्धेन तज्जिच्छाविशिष्टत्वमेव तासां कार्यता तावच्छेदकमभ्युपेयते-अन्यथा न तत्संयोगत्वादेः कार्यतावच्छेदकत्वे गौरवप्रसङ्गात्-तथा
च पक्षता हेतुत्वमतेन तदभुगतेच्छानां स्वातंत्र्येण हेतुता कल्पनप्रयुक्तगौरवाकाशरतिविभाव्यते तथपि पूर्वोक्तवृत्तिमानित्याद्यनुमित्युत्पादकवृत्तिव्याप्य
समवायव्यवहारस्य तद्विपर्ययस्य विहितसामर्थ्यापर्वतोच हि मातिरिति निरायिभावनिवेशप्रयुक्तगौरवपक्षता हेतुत्ववदिति मते दूरदूरमेव-अन्यथानुमिति
प्रतिसिद्धिरिति बंधकत्वे लिङ्गोपहितलैंगिकभावाभ्युपगमे प्रहरादिपर्यंतं अनुमितिधारोत्पत्तिः संचेतकश्चिदभ्युपेय इति तथाननुभवो हि निश्चयता हे
तुत्वे तद्विशेष्यकतत्प्रकारकानुमित्यभावत्वेन कारणाता कल्पने नैवोपदिशितभावप्रपक्वमेवेति चेन्न-लिङ्गोपहितलैंगिकभावे प्रमाणाभावात्-तदि
शेष्यकतत्प्रकारकानुमितिप्रत्यापत्तिवारणसमवेतगुरुतरप्रत्यक्षारि साधारणा तथा विधनिगीयत्वावच्छिन्नाभावत्वेन कारणाता कल्पने प्रमीजनाभावा

६

चेतिवदन्ति अत्रनेयायिकाः अतमितिप्रतिमिधमावत्तेनाहंतेसिद्धिकालिआहार्यपरामर्शानुमितिवारणापानुमितिप्रतियोगमर्शनकतावच्छेदककोटो
 सिद्धिकालीनततदन्ताहार्यपरामर्शव्यक्तीनांतजव्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदकूटवत्वमपुश्यंनिवेशं. अनुगताहार्यत्वस्यत्रस्मरणोपशकनिव
 चनतयाहार्यत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदरूपानाहार्यत्वस्यजनकतावच्छेदकौटोनिवेशासंभवेनसर्वत्रतजव्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदकूटवत्व
 रूपानाहार्यत्वस्यैवजनकतावच्छेदकौटोनिवेशात्. एवंचतेषांभेदानामाहार्यतजव्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदानाप्राप्यमानाभावादि
 भिःसमंविशेषणाविशेष्यभावेविनिगमनाविरहेणानंतकार्यकारणाभावांतकारणातावच्छेदकशरीराधिकाप्रयुक्तगोद्वंदुष्यरिहरमेवंअनुमितिप्रति
 सिद्धेः प्रतिबंधकत्वेनतदासिद्ध्यभावरूपकारणाभादेवानुमित्यनुतादनिर्वहेतोक्ताप्रतिचिरहेरासिद्धिकालीनाहार्यपरामर्शव्यक्तीनांतजव्यक्तित्वाव
 च्छिन्नप्रतियोगिताकमेदकूरूपपरामर्शनिष्ठानुमितिजनकतावच्छेदकौटोनिवेशाभावेनोपदर्शितरीत्यागोस्वानवकाशेनलाघवमितिपक्षताहेतुत्व
 मावश्यकं किंचसिद्ध्यभावास्यानुमितावकारात्तेसिद्धिकालेथनुमितेरुत्पादेनसिद्धिकालेआहार्यबाधतदभावव्याप्यवत्ताज्ञानादिसत्त्वेपरामर्शोद्दिष्टरानु
 मित्युत्पादकतामग्रीसत्त्वेनुमितेरुत्पादेनतत्रानुमितिप्रतिबाधतदभावव्याप्यवत्ताज्ञानाधभावजनकतायांअभिचारवारणायनद्वच्छेदकौटोसिद्धिकालीना
 नंतततदाहार्यबाधातदभावव्याप्यवत्ताज्ञानादिव्यक्तीनोतजव्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकमेदाबाधतदभावव्याप्यवत्ताज्ञानादववशेनिवेशनीयास्तथाचते

राम
६

प्राप्तादशमेदं रोजे प्रामाण्यतानाभावादिभिः समं विशेषणविशेष्यभावेविति गमनाविहणानंतकारणाभावायत्याकारस्य प्रामाण्येदकशरीरहृद्यचो
खंदुरुदुरं- अनुमितिप्रतिमिद्वेः प्रतिबंधकत्वेतुसिद्धिकाले आहार्यवाधवृद्धादिसत्वेनुमितेरनुसंयनेनानुमितिप्रतिवाधाभावकारणात्तायां व्यभिचारभावेना
नंतोपपत्तिरितिभेदानीतत्कारणात्तावच्छेदककोटौतिवेशेप्रयोजनाभावेनलाघवीमितिपुत्तानुमितौसिद्ध्यभावहेतुत्वेसिद्धेनुमितौप्रक्षतालोतुत्वसिद्धिः केनवा
रणीयते- केचित्तुप्रक्षतायाअनुमित्यहेतुत्वेवन्मादिलिङ्गकवन्मादिसाध्यकानुमितीच्छाविनापिबन्मादिलिङ्गकवन्मादिसाध्यकानुमितेरुपस्थावश्यक
तयावन्मादिलौकिकप्रत्यक्षारिसामग्रीदशायांवतिआप्यवहिमान्यवतरेत्यादिपरामर्शघटितानुमितिसामग्रीवलाहन्मादिलिङ्गकवन्मादिसाध्यकानुमितेरुपस्थिति
वारणावन्मादिलिङ्गकवन्मादिसाध्यकानुमितौवन्मादिलिङ्गकवन्मादिसाध्यकानुमितीच्छोविरहविशिष्टवन्मादिलौकिकप्रत्यक्षारिसामग्र्यभावस्या
तिरिक्तकारणात्ताकल्पनेगौरवं-प्रक्षताहेतुत्वांशकारेणुतादृशानुमितेरिच्छानियततयातवेच्छायास्वलधीयस्याहेतुत्वेनैवोपपत्तिरिति लाघवेनसिद्धा
धपिषारूपप्रक्षतायाहेतुत्वसिद्धिरित्याहुः-मनुतयाप्यनुमितिमिच्छभावयोः केनरूपेणार्थकारणाभावः-नचपर्वतोद्देश्यकवन्निविधेकानुमितित्वावच्छि
न्नं प्रतिर्यवतविशेष्यकवन्निष्कारकतिर्गोपत्वावच्छिन्नाभावत्वेनकारणात्त्वमेवमन्यत्रापि विषयमेवेनतद्वत्त्वमितिवाच्यं-तथासतिद्रव्यवहिनस्त्वत्पर्वतोद्देश्य
वानित्याकारकसाध्यनिर्णयदशायांपर्वतोवहिमानित्यनुमितेरनुदयापत्तेः-पर्वतोवहिमानित्याकारकसाध्यनिर्णयदशायांपर्वतोवहिमानित्यनुमि

तेरनुद्यापतेवेति चेन्नपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपनवहित्वावच्छिन्नविधेयताशाल्यनुमितिर्वापवच्छिन्नप्रतितथाविधानुमितिश्चेति चेन्नपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्य
 तानिरूपनवहित्वावच्छिन्नविधेयताशाल्यनुमितित्वावच्छिन्नप्रतितथाविधानुमितिर्विषयकेच्छाविरहविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितवह्नि
 त्वावच्छिन्नप्रकारताशालिनिर्णयत्वावच्छिन्नाभावत्वादिनाकार्यकारणभावाकल्पनेनोक्तापसभावात्तन्नुतथापिपर्वतोवह्निमानि साकारसैकसाध्यनिर्गा
 पकालेनीलपर्वतोवह्निमान्यवतःसंस्वरवह्निमानित्वाकाशिरिकाया अनुमितेरनुद्यायतिः तादृशानुमितावप्यधिकंप्रविष्टं नतुतर्क्षानेरिति न्यायेनपर्वत
 त्वावच्छिन्नविशेष्यकत्ववह्नितावच्छिन्नविधेयताशाल्यनुमिति तस्यैवतत्प्रविधेयतावच्छेदकत्वोपगमात्त्रोक्तरोधरतिवाच्यं तथासत्यपिपर्वतोवह्निमानि सा
 धाकारकसाध्यनिर्गापकाच्छेजानिमान्वह्निमान्यवह्नितो जतिमहानित्वाकाशकजानित्वालेहिनापर्वतत्ववह्नित्वदिविषयकानुमित्यनुद्यायतेर्द्वार
 त्वारिति अथप्रतिवध्यतावच्छेदककोटावच्छेदकत्वविधेयतायै शोपर्वतत्वनिधनिरवच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकत्वंवह्नित्वनिधनिरवच्छिन्नावच्छेदक
 तानिरूपकत्वंचक्रमेणाधिकनिवेश्यतश्चिनोक्तरोधः एतेनोद्देश्यताविधेयतयोः पर्वतत्वान्यवर्मानवच्छिन्नत्वावह्नित्वान्यधर्मानवच्छिन्नत्वयोर्वि
 वेशनेनपर्वतोवह्निमानितिसाध्यनिर्गापदशापोमेकत्रह्यमितिरीत्यानीलत्वपर्वतत्वयोरुद्देश्यतावच्छेदकत्वावगाहित्याः संस्वरत्ववह्नित्वयोर्विधेयतान
 वच्छेदकत्वावगाहित्याश्चनीलपर्वतोवह्निमान्यवतःसंस्वरवह्निमानित्वाकाशिरिकाया अनुमितेरनुद्यायतिवारोपिपर्वतोवह्निमानि साकारकसाध्यनिर्गापदशा

यीसामानाधिकरणसंबंधेन नीलत्वविशिष्टपर्वतत्वे उद्देश्यतावच्छेदकत्वावगाहितासंदर्भविशिष्टवह्नित्वविधेयतावच्छेदकत्वावगाहिताश्वनीलप
र्वतो वह्निमान्यर्वतः संदर्भविमानिसाकारिकापात्रनुमितेरनुद्यापतिस्तद्वच्छेदेष्टनिर्स्ततादशानुतोपर्वतत्वहित्वनिष्पद्योद्देश्यतावच्छेदकत्वविधेय
तावच्छेदकत्वयोर्निर्वच्छिन्नत्वाभावेन प्रतिबध्यतावच्छेदकानाक्रांतत्वात्तत्र विनिगमनो ना विरहे रानीलत्वस्योद्देश्यतावच्छेदकतया संसृत्वं संविधेय
तावच्छेदकतुयोद्देश्यत्वविधत्वयोः पर्वतत्वात्पर्वमानवच्छिन्नत्ववह्नित्वात्पर्वमानवच्छिन्नत्वयोर्निवेशेनैव प्रतिबध्यतावच्छेदकानाक्रांतत्वसंभवाच्चे
ति चेन्न - तथापि पर्वतो वह्निमानित्याकारकसाधनिर्णीयदृश्या जातिमान्यर्वतो वह्निमान्यर्वतो जातिमद्वहिमानिसाकारिकापात्रनुमितेरनुद्यापति
तादवच्छेदिति चेन्नैवं स्वनिष्ठनिर्वच्छिन्नावच्छेदकतभिन्नावच्छेदकतानिरूपकत्वसंबंधावच्छिन्नपर्वतत्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टोद्देश्यतानि
रूपितायास्वनिष्ठनिर्वच्छिन्नावच्छेदकतभिन्नावच्छेदकतानिरूपकत्वसंबंधावच्छिन्नवह्नित्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टायाविधेयतातच्छात्य
नुमितित्वावच्छिन्नप्रतिपर्वतत्वनिष्ठावच्छेदकतानिरूपकविशेष्यतानिरूपितायावह्नित्वनिष्ठावच्छेदकतानिरूपकप्रकारजातच्छालिनिर्णयत्वावच्छि
न्नाभावत्वेन कारणात्कल्पनपीपदृशितानुपपत्तेरनुवकाशात् - एवं च नीलपर्वतो वह्निमान्यर्वतः संदर्भविमानि जातिमान्वहिमान्यर्वतो जातिमत्त्वानिसनुमितो
तादृशसिद्धीनाद्यर्थगेव प्रतिबंधकत्वं कल्पनीयवैमिनित्याविधसिद्धिकालेन तथा विधानुमितेरायत्तिरिति ध्येयं - न च तथाप्येकसंबंधेन पर्वतो वह्निमानिसाका

८
रुक्तापधनिर्णयसत्वे संवेधान्तरेणानुमित्यनुदयापन्नितादवस्थमेवेति वाच्यं-तिरुक्तोद्देश्यताविरूपितायासंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतातन्निरूपितायानि
रुक्तविधेयतातच्छासनुमितित्वावच्छिन्नप्रतिनिरुक्तविशेष्यतानिरूपितायासंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतातन्निरूपितायानिरुक्तप्रकारतानच्छालिनिर्ण
यत्वावच्छिन्नाभावत्वेनकारणात्कल्पनातत्त्वैवंशुद्धसंयोगादिसंसर्गकस्यसामानाधिकरण्यमात्रावगाहियर्वतौवह्निमानिताकारकसाध्यानिर्णयस्यस
त्वेपर्वतत्वव्यापकत्वादिविशिष्टसंयोगादिसंसर्गकानुमित्यात्मिकायाश्रवच्छिद्रकावच्छेदेनानुमितेरनुपपत्तिः-विशिष्टस्याननिरिक्ततयातस्याश्रयिसंयोगा
दिसांसर्गिकविषयताशालित्वेनप्रतिबध्यतावच्छेदकाक्रांतत्वादितिवाच्यं-एवंचसांसर्गिकविषयतायासंयोगादिनिष्ठत्वञ्चत्वनिवेशः-तद्वशासिद्धिप्रति
षधतायासंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतायासंयोगत्वावच्छिन्नययासत्त्वनिवेशनावच्छेदकावच्छेदेनानुमितेःपर्वतत्वव्यापकत्वावच्छिन्नसंयोगादियस्यांसां
सर्गिकविषयताशालित्वेनसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतायाःसंयोगत्वावच्छिन्नापर्याप्ततयाप्रतिबध्यतावच्छेदयानाक्रांतत्वातःप्रयोजनाभावात्-यत्तुः
शुद्धसंयोगादिनासाध्यानिर्णयदशायांसंयुक्तसंयोगादिनामितुसतयेसंयोगादिसंसर्गकसिद्धिप्रतिबध्यतावच्छेदककोटोकिंचित्सांसर्गिकविषयत्वानिरूपित
संयोगादिदृष्टिसांसर्गिकविषयताकत्वेनिवेशनीयं-संयोगादिदृष्टिसांसर्गिकविषयतायाःसंयोगत्वादिसांसर्गिकविषयतातानिरूपितत्वाकिंचिदिति-एवंचसा
मानाधिकरण्यमात्रावगाहिसिद्धिदशायावच्छेदकावच्छेदेनानुमितेरनुपपत्तेरिति-तत्रकिंचित्तानिरुक्तेःसंयुक्तसंयोगादिरूपपरंपरासंबन्धसंसर्गकारनुमितौसंयोग

निष्ठसांसर्गिकविषयतायाहे विद्येन प्रथमसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतायाः पर्वतोद्देश्यत्वनिरूपितत्वेन द्वितीयसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयता
याश्च पर्वतोद्देश्यता निरूपितत्वेन निरूपितत्वस्य सर्वविधेयता यामसत्त्वेनैव प्रतिबध्नातावच्छेदकानां क्रातत्वाच्च- एवमवच्छेदकावच्छेदेन
पर्वतोद्देश्यमानि कारकसाधननिर्णयाभावस्यापि निरुक्तसामानाधिकरण्यात्मात्रावगाह्यनुमितित्वावच्छिन्नप्रतिसातं त्रैसाकारात्कल्पनीयं ते
न तादृशानिर्णयकालेन तादृशानुमित्यापत्तिः न च कारणातावच्छेदककोटौ संयोगनिष्ठसांसर्गिकविषयतायां पर्याप्तिसंभवमनिवेश्यसामानाधिकरण्यात्
मात्रावगाहनिर्णयाभावस्यावच्छेदकावच्छेदेन निर्णयाभावस्यैकहृषो वकारात्त्वमास्तामिति वाच्यं- द्विविधनिर्णयसाधारणानिर्णयत्वनिर्वच
नानुपपत्त्या द्विविधासाधारणग्रहाभावलिवेशानुगृहेन च मृद्यकारात्त्वस्यैवौचित्यात्- एवमवच्छेदकावच्छेदेन संयोगादिसंसर्गकसाधननिर्ण
यकाले तादृशसंसर्गकानुमित्यापत्तिवारणाय निरुक्तोद्देश्यतानिरुक्तिरूपितपर्वतत्वव्यापकत्वावच्छिन्नसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतानि
रूपितनिरुक्तविषयताशाल्यनुमितित्वावच्छिन्नप्रतिनिरुक्तविशेष्यतानिरूपितपर्वतत्वव्यापकत्वावच्छिन्नसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषय
तानिरूपितनिरुक्तप्रकारताशालिनिरूपितत्वावच्छिन्नाभावत्वेन कार्यकारणभावांतरकल्पनीयं तेन नोक्तापत्तिः न चोक्तरीत्यावच्छेदकावच्छेदे

साध्यनिर्णयभावस्य सामानाधिकरण्यमात्रावगाहनुमितौ कारणात्वेकल्यनोपेतत्रैव कार्यतावच्छेदककौटोसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतायीपर्व
 तात्त्व्यापकत्वावच्छिन्नत्वमन्निवेशावच्छेदकावच्छेदेनानुमितिसामानाधिकरण्यमात्रावगाहनुमितुभयसाधारणरूपावच्छिन्नप्रत्यवच्छेदकावच्छे
 देनसाध्यनिर्णयभावस्यैकविधमेवकारणात्वमितिवाच्यं- इच्छायाउत्तेजकत्वस्यवक्ष्यवक्ष्यमहातयावच्छेदकावच्छेदेनानुमितिर्जीयतात्तामा
 नाधिकरण्यमात्रावगाहनुमितिर्जीयतामितिच्छायाउत्तेजकत्वानुरोधेनकार्यकारणाभावद्वयस्यावश्यकत्वात्-अथकार्यतावच्छेदककौटो
 विशेष्यत्वप्रकारत्वेविहायोद्देश्यताविधेयतयोनिर्वोमयोजनविरहः नचपर्वतोवह्निमानित्याकारकसाध्यनिर्णयदशाभीवह्निमान्यर्वतोवद
 पानित्याकारकानुमितेरनुदयायत्याविधेयतानिवेशनमावश्यकमितिवाच्यं- तथाप्युद्देश्यतानिवेशोपयोजनाभावाहितिचेन्नः पर्वतेवह्नि
 त्याघाकारकसाध्यविशेष्यकानुमितिसाधारण्यानुरोधेनोपविशोद्देश्यभावनिवेशस्यावश्यकत्वात्- किंचोक्तपुनराविधेयतानिवेशस्यावश्यकत्वे
 तस्याः स्वसमनियतौद्देश्यतायाएवनिरूप्यत्वेनतिप्रसक्तविशेष्यतानिरूप्यत्वाभावेनोद्देश्यत्वविधेयत्वयोरेवनिवेशनमावश्यकं- यर्वतोवह्निमा
 नितिसाध्यनिर्णयसत्त्वैपर्वतौद्देश्यकवह्निविधेयकानुमितिर्जीयतामित्याकारकेच्छाकालेष्वर्तौवह्निनातित्याकारकानुमितेरुत्पत्त्यात्रयमभिचारदार

रायसाध्यनिर्गम्याभावकारणातावद्वेदककोटीसाध्याध्यनिर्गम्योऽनुमित्ताभाववैशिष्ट्यनिवेष्टः नैवैवपर्वतोवहिमानित्याकारकसाध्यनिर्गम्य
काऽन्तेपर्वतोद्देशकश्च विधेयकानुमितिर्जायतामित्याद्याकारकैश्च सत्वेपि पर्वतोवहिमानित्याकारकानुमित्यायतिः तादृशेच्छायाऽप्यनुमितिर्वि
षयकत्वेन तदनुमित्ताविरहविशिष्टतादृशसाध्यनिर्गम्याभावरूपकारणसत्त्वादिति वाच्यं पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देशकत्वप्रकारतानिरूपितवद्वि
धेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालित्वरूपानुगत रूपेणैव तादृशानुगतेच्छायास्तत्रोत्तेजकत्वात्पुण्यमेनोक्तानुपपत्तेरभावा
त् अथपर्वतोद्देशकत्वप्रकावद्विधेयकत्वप्रकारकानुगतगोचरेच्छायाऽक्तानुगत रूपेणोत्तेजकत्वेन पर्वतोवहिमानितिशाब्दबोधसामग्रीसत्वेपि
पर्वतोवहिमानितिशाब्दनिर्गम्यदृश्यां पर्वतोवहिमानित्यनुमितेरितरसकलकारणसत्वेपि पर्वतोद्देशकद्विधेयकज्ञानं जायतामिति दृश्यांसं पर्व
तोवहिमानित्याकारकानुमितेर्दायतिः तदानीं पर्वतोवहिमानितिशाब्दबोधोदयेनैवैच्छाविषयसिद्धानुमितेरनुदयेन तत्रानुमित्युत्पत्ताविद्याप
त्संभवः नचनिरुक्तवद्विधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितित्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालित्वरूपेणैव तादृशेच्छायाऽ
न्तेजकतया नोक्तापत्तिरिति वाच्यं तथासति तादृशशाब्दबोधसामग्र्यामसत्याप्युक्तस्य लेपपर्वतोवहिमानित्याकारकानुमितेरनुदयाय तैरिति चेन्न समा

नेषिषेनुमिति सामग्रापेक्षानुमिमिसमकारकोच्छाविरहविशिष्टशब्दसामग्रावलवत्वसमिद्धांतमिद्धंतपापर्वतोद्देशकवहिविशेषधेयकानुमितित्वा
 वच्छिन्नं प्रतितादृशानुमितित्वप्रकारकेच्छाविरहविशिष्टायापर्यंतोवहिमितिशाब्दबोधसामग्राअपि प्रतिबंधकसायाअवश्यंभुपेयतयोपहर्षि
 तच्छलेनादृशप्रतिबंधकसत्त्वादेवतादृशानुमिनुत्पत्तिनिर्वाहेसाध्यनिर्णयप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौतादृशेच्छायाउक्तानुगतरूपेणाभावादि
 वेष्टोपदर्शितापेक्षभावात्तनुतयापिपर्वतोवहिमितिनिमित्तसाध्यनिर्णयसत्त्वे। नुमिनिर्णयमामिताच्छादशायीपर्वतोवहिमितिआकारकानुमितेनु
 पप्रतिः तादृवोच्छायाःपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देशकत्वादेरप्रकारत्वेनतयाविधप्रकारनाशालीच्छोविहविशिष्टसाध्यनिर्णयरूपप्रतिबंधकसत्त्वदानां
 त्वेनतादृशनिर्णयाभावरूपकारणापत्तात्तनचानुमिनिमित्तत्वविधनिरवच्छिन्नप्रकारतानिरूपितानुमितिनिमित्तविशेष्यनाशालीच्छात्वेनतस्याअपिस्वातं
 येरौनेजकत्वाभुपगमात्रोपपत्तिवार्थः। तथासतिपर्वतोवहिमितिसाध्यनिर्णयकलेधपनुमितिसामग्रीदृशार्थावद्विधाधूमवान्मर्वतइत्याका
 रकप्रशमशीदिरूपकारणावलाभपर्वतोवहिमितिआकारकानुमितेरापनेर्दुर्विद्यत्वात् नचेष्टापत्तिः तदानीमुपदर्शितसाध्यनिर्णयस्यापत्ति
 वधीयद्यदाद्यनुमितेरुत्पत्त्यैवतयाविधेच्छाविषयसिद्धपर्वतोवहिमितिआकारकानुमितेरनत्यादितिचेत्अनुमितिर्जीयतामित्यनुगतेच्छानांतज

द्यत्तित्वेनेवोत्तेजकत्वाभ्युपगमेन घटाधनुर्मितिसामग्र्यसमवधानकालीनानामेवतादृशेच्छानांतत्रद्यत्तित्वेन स्वातंत्र्येणोत्तेजकतयोर्जपदर्शिताप-
त्यभावात्. तथाचोपदर्शितधर्मावच्छिन्नप्रतिपत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावकूटविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देशकत्वपैनिष्ठप्रकारतानि
रूपितवद्भिर्विधेयकत्वनिष्ठप्रकारताशाव्यनुमिभिविषयकेच्छाविस्तृविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्ननिष्ठनिर्वच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकविशेष्यतमिनिह
पितसंयोगादिनेष्टसांस्पर्गिकविषयतानिरूपितवद्भित्त्वनिष्ठनिर्वच्छिन्नावच्छेदकतानिरूपकप्रकारताशालिनिर्णयित्वावच्छिन्नभावत्वेनवद्भा-
मागरीताऽप्रामाण्यज्ञानादौनोत्तेजकीकृत्यफलानुरोधेनान्यादृशाअपिच्छायाउत्तेजकत्वंचाभ्युपेतपरिकल्पनीयमिति सिद्धं. केचित्तु. स्व-
वृत्तिप्रतियोगिकत्वसंबंधेनकृतिविशिष्टोयः पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितवद्भित्त्वावच्छिन्नविधेयताभिर्नविधेयताशाव्यनुमितिप्रागभा-
वस्तदभावविशिष्टानुमितित्वमात्रनिष्ठनिर्वच्छिन्नप्रकाररानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छात्वेनानुगतसूत्रोवोपदर्शिताननुम-
तेच्छानांतत्रोत्तेजकत्वमभ्युपगंतव्यं. स्ववृत्तित्वेचकालिकसंबंधेनैवोध्यं. तथाचपर्वतोवद्भिमानित्वाकारकसाध्यनिर्णीयकालीनघटाधनुर्मि-
तिसामग्रीदृशायांअनुमितिर्जीयतामितिच्छायाः स्ववृत्तिप्रतियोगित्वसंबंधेनकृतिविशिष्टोयः पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितवद्भित्त्वावच्छि-

त्रिविधेयातामिन्नघटादिविधेयताशाल्यनुमितिप्राशङ्गभावस्तद्वन्तयातदा नीतदभावेविशिष्टानुमितित्वमात्रनिष्ठनिस्त्विच्छिन्नप्रकारतानिरूपितानुमिति
 निष्ठविशेषताशाली) च्छाभावसत्वेनतद्विशिष्टसाध्यनिर्णायकप्रतिबंधकसत्वेनतादृशनिर्णायभावरूपकारणासत्वाच्चवद्विद्याप्यधूमवान्वर्तितरत्या
 कारकपरामर्शादिघटेकारणाबलात्तर्जनोवद्विमानित्याकारकानुमित्यायतिः अथतथापिपर्वतोवद्विमानित्याकारकसाध्यनिर्णयसत्वेवद्विविधेय
 कानुमितिर्जीयतामिती च्छादशाप्यपर्वतोवद्विमानित्याकारकानुमितेरनुपपत्तितादवस्थं तादृशेच्छायाअनुमितित्वमात्रनिष्ठनिस्त्विच्छिन्नप्रकार
 तानिरूपितानुमितितिनिष्ठविशिष्टविशेषताशालित्वाभावेनोपदर्शितरूपेणासंग्रहात् नचनिरुक्तप्राशङ्गभावाभावेविशिष्टानुमितित्वनिष्ठप्रकारतानिरूपितानुमि
 तिनिष्ठविशेषताशालीच्छात्वेनैवानुमितिर्जीयतामिती च्छायाउत्तेजकत्वाभ्युपगमेनवद्विविधेयकानुमितिर्जीयतामिती च्छायाअपिसंग्रहाच्चोक्तानु
 पपत्तिरितिवाच्यं पर्वतोवद्विमानित्याकारकसाध्यनिर्णयकालेएकवद्वयमितीरीत्यायतादिविधेयकानुमितित्वप्रकारिकायाः सामानाधिकरण्यसंबंधे
 नघटादिविधेयकत्वविशिष्टानुमितित्वप्रकारिकायाघटविधेयकानुमितिर्जीयतामित्याकारिकेच्छायाः सत्वेघटाधुनमितिसामग्रीअसमबधानदृश्याप्ये
 तोवद्विमानित्याकारकानुमित्यापिनिवारणायमात्रपदार्थप्रकारतायांनिरुच्यन्तत्वेनविशेषोक्तत्वरूपेणोच्छायाउत्तेजकत्वस्यावश्यकत्वात् नचवद्विविधे
 यकानुमितित्वप्रकारतानिरूपितानुमितितिनिष्ठविशेषताशालीच्छात्वेनवद्विविधेयकानुमितिर्जीयतामिती च्छायाअपित्वातंत्र्येणोत्तेजकत्वाभ्युपगमान्ता

नुपपन्निरिति वार्थः तथा सति पर्वतो वद्विमानित्वाकारकसाध्यनिर्णायकाले भूतलं वद्विमानित्वाकारकानुमितिसामग्रीसत्तेवद्विसत्तेवद्विविधेयका
नुमितिर्जायतामिमाकारकारके दशायां पर्वतो वद्विमानित्वाकारकानुमित्यापत्तेर्व ज्वलेयत्वात् न च दृष्टायतिः । तदानीं तादृशसाध्यन्ति निर्णायका
तिवधो भूतभूतलं वद्विमानित्वाकारकानुमितेस्तत्तैवेच्छाविषयसिद्धाय पर्वतो वद्विमानित्वाकारकानुमिते रनुदकै येन तादृशानुमित्यापत्ताविधायते
रसंभवादिति चेन्न । वद्विविधेयकानुमितिर्जायतामिमाकारके च । च्छाया अपि स्वतृप्तिप्रतियोगिकत्वसंबन्धेन कतिविशिष्टो यः पर्वतत्वावच्छि
न्नोद्देश्यताभिन्नवद्वित्वावच्छिन्नविधेयतानिरूपितोद्देश्यताशाल्यनुमितिप्रागभावाभावविशिष्टकंचिदुद्देश्यकत्वनिष्प्रकारतानिरूपितवद्विवि
धेयकत्वनिष्प्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यताशाली च्छात्यरूपेणोत्तेजकत्वाभ्युपगमेन सकलानुपपत्तिविरहात् न च तथा सत्यपि पर्वतो वद्वि
मानित्वाकारकसाध्यनिर्णायकाले पर्वतोद्देश्यकवद्विविधेयकत्वाज्जायतामिमाकारके च्छासत्ते पर्वतो वद्विमानित्वाकारकानुमिते रनुपपत्तिरस्येवेति वाचं
तादृशो च्छाया अपि यप पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यकत्वनिष्प्रकारतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नविधेयकत्वनिष्प्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशे
ष्यताशाली च्छात्येव न तत्र स्वातंत्र्येणोत्तेजकत्वाभ्युपगमात् एवं चायै रर्शिता नाम ननु गते च्छानां निरुक्तप्रागभावाभावविशिष्टतादृशो च्छात्येव ननु गतानां

चोपदर्शितानुगत रूपेणान्नो जेजकत्वमिति सर्वासांमेवेच्छानामनुगत रूपेणो जेजकत्वमपुपगमेनैव सर्वसां जस्येतवानुगतोपदर्शितेच्छानां तन्मन्त्रित्वे
 नो जेजकत्वमपुपगमप्रयुक्तत्वे चोपदर्शितोपसंपादकत्वे माहः तदसत्-तथासत्यपि पर्वतो वद्विमाति साकारसाध्यनिर्णीयत्वे कापर्वतो घनवानित्याकारकसा
 ध्यनिर्णीयकाले च घनानुमितिसातग्रीदृशायां वानुमितिसातग्रीदृशायामनुमितिर्जायतामिति साकारकैच्छासत्वे तत्र विनिगमनाविशेषापर्वते वद्विमातु
 भयविधेयकानुमितेरुक्तता भवन्मते तदनुपपत्तेः तद्विनिर्णीयत्वोद्देशकवद्विनिर्णीयकानुमितिप्रतिबंधकीभूतोपदर्शितप्रागभावाभावविशिष्टेच्छाविरह
 विशिष्टपर्वतो वद्विमानित्याकारकसाध्यनिर्णीयत्वेन तुल्यपुक्तात् प्रघटाघनानुमितिप्रतिबंधकतापर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितघटादिनिष्ठविधे
 यतातद्विनिर्णीयताशाल्पानुमितिप्रागभावाभावविशिष्टतया विच्छिन्नभावविशिष्टपर्वतो घनवानित्याकारकसाध्यनिर्णीयत्वेन च तादृशनिर्णीयाभा
 वरूपकारणत्वात् ननुपर्वतोद्देशकवद्विनिर्णीयकानुमितिप्रतिबन्धनप्रतियोगिकत्वसंबन्धेन कृतिविशिष्टोऽयः पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरू
 पितवद्विमातुवच्छिन्नविधेयताशून्यानुमितिप्रागभावस्तदभावाविशिष्टानुमितित्वप्रकारकैच्छासत्वेनैवानुमितिर्जायतामिति च्छायास्तत्रो जेजकत्वमपुपग
 मपर्वतो वद्विमाति साकारकसाध्यनिर्णीयस्य प्रतिबंधकत्वमभ्युपेयते एवं च घनानुमितिप्रतिबन्धनसंबन्धेन कृतिविशिष्टोऽयः पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरू

पिघरादिनिष्ठविधेयतातच्छाब्दनुमितिप्रागभावस्तदभावविशिष्टानुमितित्वप्रकारकेच्छात्वेनतादृशेच्छांउत्तेजकीकृत्यपर्वतोक्त्वानित्याकारकासा
ध्यनिर्णायस्यप्रतिवेधकत्वमभ्युपेयते- तथाचोपदर्शितनिष्ठस्थलेवितिगमद्विविधेगावस्तगत्यावद्विघटापुमयविधेयकानुमितेरुत्पत्त्यानध्यापिविधे
च्छाविरहविशिष्टतादृशसाध्यनिर्णयाभावरूपकारणासत्वेनानुपपत्तिलेशोपीतिचेन्न- तथासमुपदर्शितस्थलेतथाविधविशिष्टेतरभावविशिष्टसा
ध्यनिर्णयाभावरूपकारणासंयत्तापर्वतोवद्विमानित्यनुमितेरुत्पत्तिः पर्वतोवद्विमानित्यनुमितेरुत्पत्तौचतादृशविशिष्टेच्छाविरहविशिष्टसाध्यवि
र्णयाभावरूपकारणासत्त्वासंयत्तान्योन्याश्रयस्यदुर्वारत्वात्- किंचोक्तस्थलेपर्वतोकिद्वितोवद्वितोवद्विमानित्यनुमित्यनुत्पादस्यतादृशानुमित्यु
त्पादाधीनसमात्माश्रयोपिदुर्वारः साक्षात्परंयथासाक्षात्पेक्षायाएवात्माश्रयघटकत्वात्- नचोक्तचान्योन्याश्रयादिकंनहोवाय- कार्यकारणभाव
ज्ञानविधटकत्वादितिवाच्यंउत्पत्तावन्योन्याश्रयादेर्होषत्वविधिवोदेप्रवृत्तिप्रतिकृतिकृतिसाध्यताज्ञानस्यहेतुताश्रयावेननुयाकादौकृतिसाध्यताज्ञा
ननप्रमहोराकृत्यनंतरंवाक्येसतिकृतिसाध्यताज्ञानंतस्मिन्मतिकृतिरित्यन्योन्याश्रयात्माशंकायाश्चित्तमगिराकृतायांअसंगत्यापत्तेः- कार्यकारणभा
वज्ञानविधटकतयाज्ञमाविवर्तकारणभावविधटकयोत्पत्तावन्योन्याश्रयादेर्होषतापुक्तितोत्पन्नानुगतेच्छानांततद्वक्तित्वेनैवोत्तेजकत्वंसी

कृतानुमितिप्रतिसाध्यनिर्णयभावस्य कारणात् समवश्यमंगीकार्यमिति न किंचिदेतत् वस्तुतस्तु अनुमितिर्जायतामित्याकारकानुगते चानामयुपर
 शितरीत्यानमितित्वमात्रनिष्ठानि रवच्छिन्नप्रकारतानोरूपितानुमितिति निष्ठविशेष्यताशाली च्छात्तारिनानुगत रूपे यौवलाघवाद्भुजेन कान्वसीकियते च
 यद्यनुमितिसामग्रीसमवधानकालीनतादृशे च्छायाश्च तज्ज्यक्तित्वेन प्रतिबंधकत्वं कल्प्यते तेन तादृशानुमिति सामग्रीसमवधानकालीनतादृशे च्छायादृशायां
 यवतो वह्निमानित्याकारकत्वाध्यनिर्णयकाले वद्विद्याप्यधूमवान्यवतस्त्यादि परामर्शबलात्पर्वतो वह्निमानित्याकारकानुमितेरायक्तिः न चैवलाघवान
 वकाश इति वाच्यं तादृशे च्छानांतज्ज्यक्तित्वेनो जेजकत्वेतावदिच्छाव्यनपभावकृतामेकत्र निवेशेन तेषां परस्परविशेष्यताविशेष्यभावे विनिगमनाविरहेणा
 नंतकार्यकारसाभावकल्पनापत्तिरिति तद्वैधायान्तज्ज्यक्तित्वेन प्रतिबंधकत्वकल्पनस्यैव समुचितत्वात् सर्वतो दृशकवह्निविधेयकसंयोगादेरसंसर्ग
 कानुमितिभिन्नानुमितिसामग्रीसमवधानकालीनत्वविशिष्टे ज्ञानुगतरूपेणैव प्रतिबंधकत्वकल्पनसंभवाच्च न च तादृशसामग्रीसमवधानकालीन
 त्वदुर्वचमिति वाच्यं स्वसामानाधिकरण्यात् समानकालीनत्वोभयसंबंधेन तादृशसामग्रीविशिष्टस्यैतादृशसामग्रीसमवधानकालीनत्वरूपयत्नया तस्य
 दुर्वचत्वाभावात् न चैवमपि सर्वासावेच्छानांतज्ज्यक्तित्वेन निवेशो दुर्वारः तथा ह्यियवद्विद्याप्यधूमवान्यवतः यवतो वह्निमान्वद्विद्याप्यधूमव्याप्यवांश्च
 तिसृस्तुलां वनात्सकपरा मर्शस्तने दंतैर्यवतो दृशकवह्निविधेयकानुमितिर्जायतापवतो दृशकवह्निव्याप्यधूमविधेयकानुमितिश्च जायतामित्याकारकम्

[illegible]

वद्विमानित्याकारकानुमितेरुत्पन्नंतरं महानसंबन्धि मरित्याकारकानुमितेरुत्पन्नानुमितिः तादृशानुमितीच्छायाऽनक्तचित्तसंबन्धेनानुमितिविशिष्टत्वेनानुमित्यभा
 वविशिष्टानुमितीच्छाविशिष्टसाधनिराग्यामीवरूपकारणासत्त्वरिति वाच्यं पर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिप्रतितादृशत्रितयसंबन्धावच्छिन्नप्रति
 योगिताकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमित्यभावविशिष्टानुमितिच्छाविरहविशिष्टपर्वतविशेष्यकवन्निष्कारकनिराग्यत्वावच्छिन्नाभावत्वेनमहा
 नसोद्देशकवन्निविधेयकानुमितिप्रतितादृशत्रितयसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकमहानसोद्देशकवन्निविधेयकानुमित्यभावविशिष्टानुमितीच्छावि
 राहविशिष्टमहानसविशेष्यकवद्विप्रकारकनिराग्यत्वावच्छिन्नाभावत्वेनेत्यादिरीत्याकार्यकारणाभावकल्पनेनाहोषात् नचप्रागभावस्याप्राप्ताणि
 कतयाकथं तद्वितसंबन्धस्तद्वितयसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगिताकानुमित्यभावरसंनुमितीच्छायांविशेषणात्वसंभवइतिवाच्यं-मरीयानुमितिप्रा
 मर्शकार्यकारणाभावविचरिप्रागभावस्याप्राप्तिकत्वव्यवस्थायना तस्यविषयकत्वस्वसामानाधिकरणकालिवविशेषणोत्तेतश्चित्तयसंबन्धावच्छि
 न्नाप्रतियोगिताकानुमित्यभावरस्यैवानुमितीच्छायांविशेषणात्वसंभवात् ननुतथापिसर्वासामेवानुमितीच्छानामनुगतेतरूपेणानिवेशेयवंपर्वतो
 वद्विमानित्याकारकसाधनिराग्यकौलिकमेरापर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिद्वयंजायतामित्याकारिकानुमितीच्छानातातत्रादृशानुमिती
 छायाः पर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिद्वयंजायतामित्याकारिकानुमितीच्छानातातत्रादृशानुमितीच्छायाः पर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितीच्छायाः

मित्याकारकानुमितीच्छासाधारणानुगत रूपेणैव निवेशेनैव पवद्विमानित्याकारकौ कानुमितेरुद्भयानंतरं तादृशायानुमितिरेतदुद्भयप्रसंगः
तादृशानुमितीच्छाया उक्तत्रितपसंबंधेन तादृशानुमिति विशिष्टतया तादृशानुमित्यभावविशिष्टानुमितीच्छाविरहविशिष्टसाध्यनिर्णयाभावह
पकारणाभावात् न च तादृशानुमितीच्छायास्तत्तद्वक्तित्वेन निवेशेपि कथं निसारः तादृशानुमितीच्छायास्त्रितयसंबंधेनानुमिति विशिष्टत्वान
याया इति वाच्यं तादृशानुमितीच्छायास्तत्तद्वक्तित्वेनोक्तेजकत्वेन तस्मात्तद्विषयसंबंधाच्छिन्नप्रतियोगिताकानुमित्यभावविशिष्टानुमिति निवेशे यो
जनोभावात् न च तद्विनिवेशे तादृशानुमितीच्छाबलाद् अनुमिति द्वयोस्तत्तत्संनतं संपन्नरनुमित्या यत्तिरिति वाच्यं तावत्पर्यंतं तादृशेच्छायाश्च सत्त्वेन तद्वलेन पुन
रनुमित्यापत्तेरसंभवा इति चेन्न तादृशानुमितीच्छायाश्च गत्या तत्तद्वक्तित्वेनैव निवेशः तद्विनिर्ज्ञानानुमितिश्चानामैवानुगत रूपेण निवेश इत्युभयगमा
त् वक्तव्यं तस्मात् क्रौंमेण पर्वतोद्देशकवद्वि विधेयकानुमितिद्वयं जायतमित्याकारकानुमितीच्छाया अपि पर्वतोद्देशकवद्वि विधेयकानुमितिर्जायतमि
त्याकारकानुगतानुमितीच्छासाधारणानुगत रूपेणैव निवेशः न चोक्तदोषः स्ववृत्तिवद् अनुमितिभिन्ना वृत्तिव्यासप्रवृत्तिधर्मावच्छिन्नविषयत्वाभा
वविशिष्टायास्वनिर्हृतिविषयता तद्वत्त्वसमानकालीनत्वसमानाधिकरणेति त्रितयसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकानुमित्यभावस्यानुमिति

आयां निविशेन तादृशानुमिति ह्यंजापतामितीच्छायास्तादृशा व्यासज्यवृत्तिधर्मावच्छिन्नविषयतावत्तया तदभावविशिष्टविषयतावत्संबन्धेन तन्न
 मितेः सत्वमित्यदोषात्तत्र वद्विविधेयकानुमितिमात्रवृत्तिव्यासज्यवृत्तिधर्मावच्छिन्नविषयताशालिनीक्रमेण पर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमिति ह्यं
 जायतामित्याकारिकानुमितीच्छातत्रचनपर्वतोवद्विमानिसाकारिकानुमितेरुदयानंतरं पुनस्तादृशापरांनुमितेरुत्पत्तिः तादृशानुमिति ह्यंजाप
 पितादृशानुमितीच्छायाविषयसिद्धेरभावादिति तत्र तादृशापरांनुमितेरुत्पत्तिवारणापसद्वृत्तिवद्विमानिसाकारिकानुमितेरुत्पत्तिः तादृशानुमिति ह्यंजाप
 वेशितं न च व्यासज्यवृत्तिवत्समुत्पत्तं ह्यंजापतिवाच्यं प्रत्येकमात्रवृत्तिधर्मावच्छिन्नापरांनुमितेरुत्पत्तिवारणापसद्वृत्तिवद्विमानिसाकारिकानुमितेरुत्पत्तिः तादृशानुमिति ह्यंजाप
 स्वप्रतिपक्षिणवृत्तिवत्समाधायिकारणोभयसंबन्धेन भेदविशिष्टान्यत्वमिति सिद्धं ननु तथापि वद्विमानिसाकारिकानुमितेरुत्पत्तिवारणापसद्वृत्तिवद्विमानिसाकारिकानुमितेरुत्पत्तिः तादृशानुमिति ह्यंजाप
 पर्वतोवद्विमानिसाकारिकसाधननिर्णयकाले आलोक्तलिंगकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिजीयतामित्याकारिकेच्छादृशायां पर्वतोवद्विमा
 निसाकारिकानुमितेरुत्पत्तिः तदानीं पर्वतोद्देशकत्वप्रकारतानिरूपितवद्विविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिश्चयविशेषताशालीच्छासत्वे
 न तद्विरुद्धविशिष्टसाधननिर्णयभावयकारणासत्वात् न चेष्टायतिः तदा तादृशानुमित्युक्त्यापि तादृशेच्छायाविषयसिद्धेरसंभवात् न च किंचिद्वि
 गतत्वाप्रकारकत्वस्योत्तजकीभूतानुमितीच्छायां विशेषरात्वोपगमाज्जापतिरिति वाच्यं तथापि धर्मलिंगकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिर्जा

यतामिसाकारकेच्छासत्वेपिसाध्यनिर्णयकालेवद्विधाप्यधूमवान्वेतत्प्रकारकयगमशोमर्वतोवद्विमानित्याकारानुमितेरनुदयापत्तिरितिचेन्त-
धूमलिंगकपर्वतोद्देशकसंयोगसंसर्गकवद्विधिविधेयकानुमिति त्वावच्छिन्नप्रतिधूमलिंगकत्वप्रकारतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश-
तानिरूपितवद्विविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिश्चयविशेष्यताशालीच्छाद्यभावविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यकसंयोगसंसर्गक-
वद्वित्वावच्छिन्नप्रकारकनिर्णयत्वावच्छिन्नाभावत्वेनहेतुत्वमितिरीत्यालिंगमेहेनकार्यकारणभावमेवाभ्युपगमेनोक्तदोषाभावात् नचत-
थापिधूमलिंगकत्वेनघटादिप्रकारकधूमलिंगकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिर्जायतामितीच्छासत्वेधूमलिंगकत्वेनघटादिप्र-
कारकधूमलिंगकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिर्जायतामितीच्छासत्वेधूमलिंगकपरागमशोमत्वेसाध्यनिर्णयसत्वेपर्वतोवद्विमानित्याका-
रकानुमितेरनुदयापत्तिः तादृशेच्छायाधूमलिंगकत्वस्याप्रकारतयोद्दिष्टेच्छाविरहविशिष्टसाध्यनिर्णयप्रतिबंधकसत्वादितिवाच्यं धूम-
लिंगकत्वत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितत्वस्यैवनिवेशाभ्युपगमात्तत्राप्यनथापिनिशिष्टेवैशिष्ट्यमितिरीत्याएकवह्यमितिरीत्याविषयता-
शालिन्याभ्यालोकलिंगकत्वेसतिधूमलिंगकपर्वतोद्देशकवद्विविधेयकानुमितिर्जायतामित्याकारकेच्छायाः सत्वेधूममात्रलिंगकपरागम-
शकालेसाध्यनिर्णयकालेपर्वतोवद्विमानित्याकारकानुमितेरपत्तिः तदानीमुपदर्शितेच्छाविरहविशिष्टसाध्यनिर्णयभावसत्वात् तादृशेच्छा

विषयसिद्धेरभावेन तदानीमिष्टापत्तेरसंभवादिति चेन्न धूमान्मलिंगवत्त्वावच्छिन्नप्रकारत्वनिरूपितत्वसौवर्धमलिंगकत्वत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितत्वपर्यंतयानिवेशेन उपदर्शितेच्छायाश्रसंग्रहेणोक्ताय तभावात् न चैवं सति धूमलिंगकपर्वदेशकवद्विविधेयकानुमितिरालोकलिंगकपर्यवर्तते देशकवद्विविधेयकानुमितिश्चायतमित्याकारकसमूहालंबनेच्छायाश्रसंग्रहप्रसंगः तादृशेच्छायानुमितिनिश्चयविशेष्यताया धूमान्मल्लोकलिंगकत्वत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितत्वादिनिवाच्यं। समूहालंबने प्रकारताभेदेन विशेष्यतायाः भेदात् तादृशसमूहालंबनेच्छायामनुमितिनिश्चयविशेष्यताद्वयां ग्रीकारेण धूमलिंगकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिश्चयविशेष्यताया आलोकलिंगकत्वप्रकारत्वनिरूपिततयाः संग्रहाभावात् न चैवं विशिष्टे वैशिष्ट्यमित्यादिरीत्या विषयताशाल्युपदर्शितेच्छायाश्रसंग्रहप्रसंग इति वाच्यं तत्रोपदर्शितसमूहालंबनेच्छाये स यो वैलक्षण्यपानुपपन्नो भयप्रकारतातिरूपितैकविशेष्यताया आसुपगमेन संग्रहभावात् अथ तल्लिंगकत्वसतद्विषयकयममर्शजन्यत्वरूपतया धूमान्यविषयकयममर्शजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारत्वनिरूपितत्वमेव धूमान्मल्लोकलिंगकत्वत्वावच्छिन्नप्रकारत्वनिरूपितत्वं वाच्यं तथा च साधनार्थिकाले आलोकलिंगकपरामर्शजन्यता नुमितिर्जायतामित्याकारकेच्छासत्वे धूममात्रलिंगवपरामर्शदशायां धूमलिंगकानुमितेरुपपत्तः तत्र धूमान्यत्वादिघटितधूमान्यविषयकपरा मर्शजन्यतात्वस्यानुमितिनिश्चयविशेष्यतानिरूपितप्रकारतावच्छेदकत्वेन तद्वच्छिन्नप्रकारत्वनिरूपितानुमितिनिश्चयविशेष्यताशालीच्छायाविषयमान

तया तदभावविशिष्टसाध्यनिर्गामावहप्रकारासत्वादिति चेन्न वस्तुगत्याधूमत्वविरुद्धो यो धर्मस्तदवच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविषयित्वप्रकारतानिरू-
पितपरामर्शप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारतायां या एव धूमत्वविषयकपरामर्शजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारतापदार्थत्वाभ्युपगमेनोपात्त-
नच वस्तुगत्याधूमत्वान्यो यो धर्मस्तन्नेवोच्यतामिति वाच्यं तथा सति ह्यविषयकपरामर्शजन्यनुमितिर्जीयतामित्याकारकेष्टया अथ संग्रहप्रसंगात् न चैवं सत्यपि
धूमपरामर्शकाले साध्यनिर्णयप्रशङ्कायां द्रव्यत्वावच्छिन्नविषयकपरामर्शजन्यानुमितिर्जीयतामिति चेत्सांवेधमपरामर्शाद्वृत्तमलिङ्गकानुमित्यपत्तिर्ह
इहैवेति वाच्यं वस्तुगत्याधूमत्वान्यो यो धर्मस्तन्निष्ठमप्रकारतानिरूपितावच्छिन्नत्वप्रकारतानिरूपितविषयित्वप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छि-
न्नप्रकारत्वानिरूपितत्वस्यापि स्वातंत्र्येणानुमितिनिष्ठविशेष्यतायां विशेषरात्वाभ्युपगमेनोक्तापत्तेरभावात् तथा च धूमत्वावच्छिन्नप्रकारताशान्तिप-
रामर्शजन्यपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितसंयोगादिहिनिष्ठसांसर्गिकविषयतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नविधेयताशान्त्यनुमितित्वावच्छिन्नप्रतिध-
मत्वविरुद्धधर्मावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविषयित्वत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितपरामर्शत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारत्वा-
निरूपितवस्तुगत्याधूमत्वान्यो यो धर्मस्तत्रिष्टप्रकारतानिरूपितपरामर्शत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारत्वानिरूपितवस्तुगत्या-
धूमत्वान्यो यो धर्मस्तत्रिष्टप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपिताचयापर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यकत्वप्रकारतानिरूपितसंयोगादिनिष्ठसां

सर्गिकविषयकत्वप्रकारतानिरूपितवद्विवावच्छिन्नविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यतातच्छालीच्छाद्यभावविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्न
विशेष्यतानिरूपितसंयोगादिनिष्ठसांसर्गिकविषयतानिरूपितवद्विवावच्छिन्नप्रकारताशालिनिर्णयत्वावच्छिन्नाभावत्वादिनानुमितिपक्षतयोर्लिंगभे
देनकार्यकारणभावः यथैवमितः नचैवंसतिलिंगभेदेनपक्षताभेदेनकार्यरकोराभावभेदेगौरवमितिवाच्यं अनन्यगत्तातादृशयोगवस्यप्रामाणिकत्वेनाह
षात् एतदभिप्रायेणैवहीधितिकारोय्याहयक्षतायथेलिंगकिशेषैरापिनियंत्रितपक्षत्वमितिधेयंत्वेचिनु तजलिंगकानुमितिच्छानामन्यलिंगके
च्छासाधारणपर्वतोद्देशकत्वप्रकारतानिरूपितवद्विवावच्छिन्नविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छालेनैवोत्तेजकत्वंनतूयदर्शितरी
त्यान्यलिंगकेच्छाव्यावृत्तजल्लिंगकीनुमितीच्छात्वेनैवेतिपक्षतानुमितौर्नलिंगभेदेनकार्यकोराभावभेदः नचैवंसतिवह्न्याप्य धूमवान्यपर्वतउत्ता
कारकधूममात्रलिंगकपराशकालेसाध्यनिरर्तयदशायांधूमान्यमात्रलिंगकपर्वलोद्देशकवह्निविधेयकानुमितीच्छाकालेधूमलिंगकपर्वतोद्देशकवह्नि
विधेयकानुमित्यापत्तिकथंपरिहरणीयेतिवाच्यं धूमलिंगकपर्वतोद्देशकवह्निविधेयकानुमित्यापत्तिः कथंपरिहरणीयेतिवाच्यं धूमलिंगकपर्व
तोद्देशकवह्निविधेयकानुमित्याहोद्धूमान्यमात्रलिंगकानुमित्यापत्तिः कथंपरिहरणीयेतिवाच्यं धूमलिंगकपर्वतोद्देशकवह्निविधेयकानुमित्याहो
द्धूमान्यमात्रलिंगकानुमितिच्छात्वादिनास्वातंत्र्येणान्यलिंगकेच्छायाः कामिनीजितासादिवअनिबंधकत्वाभ्युपगमेनैवोक्तापत्तेः परिहारसंभवात् अत्रधूम

न्यमात्रलिंगकतथाविधानुमितिच्छात्वं धूमान्यलिंगकत्वप्रकारतानिरूपितपर्वतोद्देशकत्वप्रकारतानिरूपितवद्विविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमि
तिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छाभिन्नधूमान्यलिंगकत्वप्रकारतानिरूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छात्वं आतो न धूमलिंगकतादृशानु
मितिर्जीयतामालोकलिंगकानुमितिश्च जायतामितीकारकसमूहान्वनेच्छायाः प्रतिबंधकत्वापत्तिः न च एकत्र द्वयमितिरीत्याविषयतांशलिप्याः
धूमलिंगकत्वेत्सालोकलिंगकतादृशानुमितिर्जीयतामितीकारकेच्छायाः प्रतिबंधकत्वानुपपत्तिः समूहान्वनेच्छायां विशेष्यतादृश्यां गीक
भाधूमान्यलिंगकत्वप्रकारत्वानिरूपिताया धूमलिंगकत्वप्रकारतानिरूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यतायाः सत्वेन तस्याविधिविशेष्यताशा
लीच्छाभिन्नत्वाभावात् एकत्र द्वयमितिरीत्याविशेष्यताशालीच्छायां तत्प्रकारतानिरूपितैकविशेष्यतासुपगमेन धूमलिंगकत्वप्रकार
तानिरूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यतास्यो व धूमान्यलिंगकत्वप्रकारतानिरूपितत्वेन धूमान्यलिंगकत्वप्रकारतानिरूपिततादृशानुमिति
निष्ठविशेष्यतायाया अभावेन तथाविधविशेष्यताशालीच्छाभिन्नत्वसत्वात् एतेन धूमान्यमात्रलिंगकानुमितीच्छात्वं धूमलिंगकत्वप्रका
रतानिरूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छाभिन्नधूमान्यलिंगकत्वप्रकारतानिरूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छात्वमि
तिनिरस्तं तथा सत्तेकत्र द्वयमितिरीत्याविषयताशालिप्या धूमलिंगकत्वे सति आलोकलिंगकतादृशानुमितिर्जीयतामितीकारकेच्छायाः प्रतिब

धकतानुपपत्तिः नृवैव्यत्रक्रमेण धर्मलिंगकेच्छातदनंतरंचालोकलिंगकेच्छातत्राप्यनुमितेरनुरयोपपत्तिः नद्याविधिविशेषताशालीच्छाभिन्नायाश्च
 लोकलिंगकेच्छायाः प्रतिबंधिकायाः सत्वादिति वाच्यं- योग्यात्मविशेषगुणानां पुगपदस्य न गीकारेण उच्छादयपरमर्थे शानां त्रयाराणां पुग
 पदवस्थानासंभवेनोक्तापत्तेरसंभवात्- नचयोग्यात्मविशेषगुणानां पुगपदस्य त्वंगीकर्तृत्वेन न मते त्रयाराणां पुगपदवस्थानसंभवेनोक्तापत्तिरु
 तद्वैतिवाच्यं तथापि धर्मलिंगकतादृशानुमित्यादौ धर्मन्यालिंगकत्वप्रकारतानि रूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छाविशिष्टधर्मान्यालिंग
 कत्वप्रकारतानि रूपिततादृशानुमितिनिष्ठविशेष्यताशालीच्छात्वादिना प्रतिबंधकत्वाभ्युपगमेनोक्तापत्तेरभावात् एवं च धर्मत्वावच्छिन्नप्रकारताशाली
 परमर्शजन्मपर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितसंयोगादिनिष्ठसांसारिकविषयतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नविधेयताशाल्यनुमितित्वावच्छि
 न्नप्रातिधर्मत्वविरुद्धधर्मावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविषयस्वप्रयित्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितपरमर्शत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितजन्यता
 त्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितत्वैसनिधर्मत्वान्यधर्मनिष्ठप्रकारतानिरूपितावच्छिन्नत्वत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितविषयित्वावच्छिन्नप्रकारतानि
 रूपितपरमर्शत्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितजन्यतात्वावच्छिन्नप्रकारतानिरूपितापर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यकत्वत्रयकारतानिरूपितासंयोगादिनिष्ठ
 सांसारिकविषयकत्वप्रकारतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नविधेयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनिष्ठविशेष्यतातच्छालीच्छाविरुविशिष्टावर्तताव

चित्राद्वेषकत्वप्रकारतानिरूपितसंयोगारिनिष्ठसांस्तर्कविषयकत्वप्रकारतानिरूपितवद्विषयकत्वप्रकारतानिरूपितानुमितिनि
 ष्टविशेष्यताशालीच्छाभावत्वादिनातल्लिङ्गकानुमिति तदनल्लिङ्गकेच्छाभावधोलिङ्गभेदेनकार्यकारकारणाभावोध्यः तेननर्होपि
 शितरीत्येतत्कल्पेय्यनुपपत्तिः विशेष्यतावच्छेदककोटावनुमितिनिष्ठविशेष्यतायामन्यलिङ्गकत्वप्रकारकत्वंतुनतिवैशेष्ये प्रयोज
 नाभावात्तच्चैतत्कल्पेनुमितिप्रत्यनल्लिङ्गकेच्छाभावस्यलिङ्गभेदेनकारणात्वंकल्पनीयं एवंसाध्यनिर्गयाभावस्ययक्षतायाअपिजंतल्लिङ्गकत्वाद्य
 दितरूपेणानुमितीच्छायामुज्जकत्वमंगीकृतापरंकारणात्वंकल्पनीयमित्येतदपेक्षयातजल्लिङ्गकच्छायाउज्जकत्वमभ्युपगम्यलिङ्गभेदेनानुमिति
 पक्षतयोः कार्यकारणाभावकल्पनमेवसम्पत्तिवाच्यं तथासतिसिद्धितजल्लिङ्गकेच्छाभावाप्राप्यपहानाभावनामैकत्रविवेजेनतेषांपरस्परंविशेष्य
 विशेष्यभावेविनिगमनाविरहेराल्लिङ्गभेदेनाप्राप्यपहानाभावादिघटितगुरुधर्माविच्छिन्नप्रतियोगिताकसाध्यनिर्गयाभावत्वादितानंतकार्य
 कारणाभावकल्पनापत्तिरवच्छेदकगौरवंचैतेतदपेक्षोक्तरीत्यान्यलिङ्गकेच्छाप्रतिबंधकत्वमभ्युपेय्यतदभावहेतुताकल्पस्यैवसीमीचीनत्वात्त
 चैतत्कल्पेपिसिद्धिस्त्यक्तालीनान्यलिङ्गकेच्छाकालेतजल्लिङ्गकानुमितेरनुभवसिद्धतातदुपपत्तयेप्राप्यपहानाभावविशिष्टसिद्धिविशिष्टान्यलि
 ङ्गकेच्छात्वेनैवप्रतिबंधकत्वमवश्यमुपेयं तथाचसिद्धान्तलिङ्गकेच्छाहीनामिथौविशेष्यविशेष्यभावेविनिगमनाविरहेराप्रतिवध्यप्रतिबंधकभावह

द्वेष्टव्यकृतयान्तनलिंगकेच्छायाउनेजकत्वकल्पापेक्षालाघवावकाशः परंतु गौरवमेवतिरिच्यते अन्यलिंगकेच्छाशक्त्यालीनसिद्धिदृश्यामनुमिता
 यन्निवारणायानलिंगकेच्छासाधारणरूपेणानुमितिच्छामुनेजकीकृत्यातिरिक्तसिद्धिप्रतिबंधकत्वकल्पनादिनिवाच्यं तनलिंगकेच्छायाउनेजक
 त्वकल्पेऽननुगतानामनुमितिर्जायतामित्याकारकेच्छानां सत्वेनमित्युपपन्नयेतादृशेच्छानां नतद्वक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाअपिसिद्धिप्रति
 बंधकतावच्छेदककोटीनिवेशनीयाः एवं तत्तत्कालीनसंयोगविभागादिव्यक्तीनां तत्तद्वक्तित्वावच्छिन्नमाप्रतियोगिताकार्भवानामयिविनिगमनविरहेण
 निवेशमाहायसिद्धभावस्यानंतकार्यकारणभावकल्पनापनि गौरवस्य ब्रह्मणापिवार्ययुतमशक्यत्वात् अथान्यलिंगकेच्छायाः प्रतिबंधकत्वकल्पेपि अन्य
 लिंगकपरामर्शकालेतल्लिंगकानुमितिप्रबंधिकायाः तच्छून्यतादृशायां च तदप्रतिबंधिकायाः अतएवाननुगतायाः अनुमितिर्जायतामालोकलिंगक
 लिंगकपर्वतोद्देशकवह्निद्रविधेयकानुमितिर्जायतामित्याकारकसमूहालवृत्तान्मकानामनुमितिर्जायतामित्याकारिकीदृशकालीनानामालो
 कलिंगकपर्वतोद्देशकविद्रविधेयकानुमितिर्जायतामित्याकारिकारणान्यलिंगकेच्छासत्वेन्यलिंगकपरामर्शशून्यकालेतनल्लिंगकानुमित्यु
 पपन्नयेतासांततद्वक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाअन्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकतावच्छेदककोटीनिवेशनीयाइत्युपदर्शितरीत्या गौरवमस्येवे
 तिचेन्मेवं अन्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकत्वनेऽक्तस्थलेनमित्युपपन्नपेतस्थलीपातनुगतान्यलिंगकेच्छानामेवतनद्वक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकसेदतत

द्यकृत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाच्चरन्त्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौ न निवेश्यते अपि तु तासां मन्त्रलिंगकेच्छाप्रतिबंध
 कतावच्छेदककोटौ निवेश्यते तत्र च तत्कालीनसंयोगविभागाद्व्यक्तीनां तज्जद्व्यकृत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदानां यन्निविनिगमना
 विरहावकाशः तथा सति तदानीं मन्त्रनापनेः इच्छायां संयोगादिभेदस्य सर्वदा सत्त्वात् नापि तत्कालीनसंयोगाद्व्यक्तीनां सामानाधिकरण्या
 संबंधावच्छिन्नतज्जद्व्यकृत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावमाहापविनिगमनाविरहः सामानाधिकरण्याप्रतियोगितावच्छेदकसंबंधविध
 यानि वेशी गौरवात् ननु च मन्त्रलिंगकेच्छाप्रतिबंधकत्ववद्विनापि तादृशेच्छां न तज्जद्व्यकृत्वावच्छिन्नभावाः सिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदक
 कोटाववशं निवेशनीयाः अन्यथा तदानीं सिद्धिरूपप्रतिबंधकसत्वे ननु मित्यनुयायपत्तेः तथा च तत्र तत्कालीनसंयोगाद्व्यक्तीनां तज्जद्व्य
 कृत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावानां निवेशमाहापविनिगमनाविरहो दुर्वार इति वाच्यं सिद्धिकाले पूर्वतौ शक्यवद्वि विधेयकानुमितिर्जा
 यता मित्याकारकलिङ्गोत्पत्तीनां नुगतेच्छायां सत्वे परंतो बन्धिमान्नित्याकारकानुमिते रूपपत्तये सिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौ तादृशा
 नुमितीस्ती घभावनिवेशस्यावश्यकत्वे तत्रैवा न्यलिंगकेच्छासाधारणपर्वतौ हेतुकत्वप्रकारतानि रूपितवद्वि विधेयकत्वप्रकारतानि

रूपितानुमितिनिष्ठविशेषताशाली च्छात्ररूपधर्मावच्छिन्नप्रतियोगिताकानुमितीच्छाभावस्यैवनिवेशनतदानीममलिगेकच्छात्रकतादृशानुमि
 तीच्छायाः तत्रच्छात्रित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावाः सिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटोत्तल्लिङ्गकेच्छो ज्ञेयकत्ववादिनाननिवेशनं मे नो यदर्थि
 तरीत्याविनिगमनाविरहः स्यात् अत्रपितुतात्तमिद्वी नामेवतत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदाएवतत्रनिवेशनं तत्रचोपदर्शितरीत्यानसंयो
 गारिभेदमाहायविनिगमनाविरहावकाश इति कृततत्तल्लिङ्गकेच्छो ज्ञेयकत्वकल्पे गौरवावकाश इति चेन्न नीड्युतरद्वितीयक्षणेयत्राननुगतेच्छात्रव
 तादृशेच्छाद्वितीयक्षणेनुमितुपपन्नयेतादृशसिद्धिभेदस्यप्रतिबंधकतावच्छेदककोटोत्तल्लिङ्गकेच्छो निवेशनीयतयासिद्ध्या न्यजिकालेपितादृशभेदविशि
 ष्टसिद्धभावस्वरूपकारणसत्वेनतादृशेच्छो न्यतिक्षणेवानुमित्यापत्तेर्द्वौत्वात्तन्वीननयेत्तानेच्छयोर्योगपद्यामुपगमात् तस्मान्नतल्लिङ्गकेच्छो ज्ञे
 यकत्वकल्पेतादृशेच्छानोतत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावानामेवसिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटोत्तल्लिङ्गकेच्छो निवेशनस्यावश्यकतया तैः सम
 मुपदर्शितसंयोगादिव्यक्तीनामेतत्तद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावानायाविनिगमनाविरहेणातन्तसिद्धिप्रतिबंधप्रतिबंधकभावकल्प
 नापापरिरितितद्व्येक्ष्योपदर्शितरीत्या तल्लिङ्गकेच्छाप्रतिबंधकत्वकल्पएवसमीचीनः अतएवही धितिकारोपिलिङ्गविशेषेणापि वनियं त्रितं पश्यत

मिसनेनोक्ततजलिंगकेच्छेनेजकत्वकल्पमनादसत तल्लिंगकानुमितौसिद्धिकालीनतजलिंगकानुमितीच्छाविरहविशिष्टान्यलिंगकानुमि
तीच्छेवराप्रतिबंधकैतिग्रंथेनान्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकताकल्पमेवाहतवान्इतिवदन्ति तस्मत् अनुमितिर्जयतामिषाधीकारकाननुगतेच्छा
नामपिद्वर्षेष्टरितीसानुगतरूपावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावानामेवसिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौतिवेशनीयतयातज्ज्ञातित्वावच्छिन्नप्र
तियोगिताकाभावस्यानिवेशेनसंयोगादिव्यक्तभावमाहायविनिगमनाविरहेणानंतसिद्धिप्रतिबंधकताकल्पनापत्यभावेनोपदर्शितरीत्यातजलिंग
केच्छेनेजकत्वकल्पस्यैवानिसमीचीनत्वात् प्रसुततज्ज्ञातित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकानामुपदर्शितानुगतोत्पल्लिंगकेच्छाभेदानामन्यलि
गकेच्छाप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौतिवेशेनान्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकत्वकल्पस्योपरव्यस्तत्वेनोमीचीनत्वात्तच्च नचैवंही धनिकारस्यैवानि
गकेच्छाप्रतिबंधकत्वाकल्पादोसंगतइतिवार्थः अन्यलिंगकेच्छाप्रतिबंधकत्वकल्पेनाह्यास्यवकवाशहोत्ताहीधितिकारस्यापिलिंगविशेषेणा
पिचनियंत्रितपक्षत्वमित्सनेनद्वर्षमुक्ततजल्लिंगकेच्छेनेजकत्वकल्पएवाहरात् अबतजल्लिंगकेच्छेनेजकत्वकल्पोपिनसमकतकल्पेधूमलिंग
कानुमित्यादिकंप्रतिधूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभावत्वादिनाकारणालं दर्वोपदर्शितरीत्यावाच्यं तन्ननसंभवतिपञ्च
द्विआध्यधूमवामवतः पर्वतोवद्विआध्यालोकवाक्षेतुमयलिंगकसमस्तलंबनात्मकपरासर्शःपर्वतोवद्विमानितिसिद्धेः आलोकलिंगकनिर्माणसर्व

तो हे शकवद्रिविधेयकानुमितिर्जायतामिच्छाकारकेच्छायाश्च समवधानं तत्र विनापि धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभावपकारणमालोकलिंग
 कानुमित्यात्मकधूमलिंगकानुमीतेरुत्पत्त्याभिचारात् न च तस्य लौकलिंगकानुमितिरेवमप्यतः तु धूमलिंगीकेति न व्यभिचार इति वाच्यं तत्र धू
 मालोकपरामर्शयोरेकेन धूमपरामर्शजन्यत्वरूपधूमलिंगकत्वाकांतमया तथा वक्तुमशक्यत्वादिति चेन्न स्वायव्यतिरेकसंभवात् तत्त्व
 स्वसामानाधिकरण्योभयसंबंधेन धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धि विनिश्चयनदि न्नानुमित्यादिकं प्रति धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभा
 वत्वादिना हेतुं कल्पने नोक्तसंस्तुल्यत्वात्मकोभयलिंगकपरामर्शानुमितेरूपदर्शितोभयसंबंधेन धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिविनिश्च
 यत्वेन धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभावकार्यतावच्छेदकानाकांतमया तस्य व्यभिचाराभावात् न चैवं सति तत्र यादृशसामग्रीवलाद् धूम
 लिंगकानुमितिरुत्पत्त्यादौ शसामग्रीवलादिना धूमलिंगकेच्छासिद्ध्यात्मकपरामर्शानुमिज्ञापयति ईर्वा रैवेति वाच्यं धूमलिंगकानुमिते
 धूमलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभावघटितधूमपरामर्शविधितसामग्री आलोकलिंगकेच्छाविरहविशिष्टसिद्धिभावघटितालोकपर
 मर्शसमपरामर्शोभयघटितसामग्र्यन्तरस्पर्शियामकं तुल्यनेनोक्तापनेरसंभवात् तत्त्वतस्तत् सिद्धिकाले आलोकाहिलिंगकपर्वतोद्देशकवद्रि
 विधेयकानुमितिच्छादशयोधूमलिंगकपरामर्शद्वाराहिलिंगकानुमिति वारणापतनलिंगकेच्छामुपदर्शितरीत्याप्यगुणेजकीकृत्यलिंगमेवेन

नुमितिपक्षतयोः कार्यकारणभावो न कल्प्यते गौरवात् किंतु सामान्यतः पर्वतत्वावच्छिन्नोद्देश्यतानिरूपितसंयोगादिनिश्चयसंसर्गिकविषयता
 निरूपितवद्वित्वावच्छिन्नविधेयताशाल्यनुमितित्वावच्छिन्नप्रतिस्तीथवद्विवाप्तिनिश्चयकारतानिरूपितविशेष्यतावच्छिन्नकीभूतधर्मवद्विग
 कत्वप्रकारतानिरूपितापार्थक्यत्ववच्छिन्नोद्देश्यकत्वप्रकारतानिरूपितसंयोगादिसंसर्गकत्वप्रकारतानिरूपितवन्निविधेयकत्वप्रकारतानि
 रूपितानुमितिनिश्चयविशेष्यतातत्रिरूपकत्वसामानाधिकरण्योभयसंबंधेन वद्विवाप्यवजानिगीयविशिष्टायां नुमितीच्छान्तिरहविशिष्ट
 पर्वतत्वावच्छिन्नाविशेष्यतानिरूपितसंयोगादिनिश्चयसंसर्गिकविषयवाविरहेणानेन कार्यकारणभावप्रसंगेनातिगौरवं तत्रलिङ्गकेच्छान्तत्रि
 णकेच्छत्वेनष्टयगुणैजकीकृतलिङ्गभेदेन कार्यकारणभावभेदेन तत्रलिङ्गकपरामर्शकानीततादृशेच्छान्तत्रिङ्गकानुमितिजनकतावच्छि
 हककोटवेवतत्रक्षित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावनिवेशनेनोपदर्शितरीत्यागौरवमिति तत्रलिङ्गकेच्छानांष्टयगुणैजकत्वंअभ्युपेक्षितं सत
 गभेदेनष्टयकार्यकारणभावकल्पनमेवसम्पत्तिमितिमान्येहकृतं तद्विषयं अनुमितिर्जायतामित्याघाकारकाननुगनेच्छानांमपिपूर्वपरि
 तरीत्यानुगतहूपेगोवोतैजकलाभुपगमेनोक्तरीत्यागौरवसंभवान्नयेवंसत्यलिङ्गविशेष्यतापिचनियंत्रितपक्षत्वमितिहीधितिग्रंथवि

रोध इति वाच्यं तर्कनिर्णयेषु ^ध अविरोधस्य तात्त्विकैरानादरणीयत्वात् बलतल्लतादृशग्रंथस्य लिंगभेदेन पक्षतानुमितिः ^{स्यो} कार्यकारणभाव इत्यत्र न तासंघीसिद्धि
 काले तल्लिङ्गकपरामर्शकाले तल्लिङ्गके च्छासत्वेन निरूपितवद्विन्नावच्छिन्नप्रकाराशालिनिर्णीयत्वावच्छिन्नाभावात्तादिनैवकारणभावः कल्प्यते ताव
 नैवालोकहिलिङ्गके च्छाया उपरिर्हितोभयसंबन्धेन धूम्रादिपरामर्शविशिष्टत्वाभावेनोक्तप्रतिवारणसंभवात् एवं चोपरिर्हितसमूहालंबनात्मको भ
 यल्लिङ्गकपरामर्शजमानुमितौ नन्यभिचारः तत्रोपरिर्हितोभयसंबन्धेन वद्विद्याप्यवत्ता निर्णीयविशिष्टाया अलोकल्लिङ्गके च्छाया एव सत्तेन तथा विधा
 नुमिती च्छाविरहविशिष्टसाध्यनिर्णयाभावरूपकारणस्यैव सत्त्वात् यनु तत्र तल्लिङ्गकनिखिले च्छानां अनुगत रूपेणैकवर्तिनिवेशेनैककार्यकारण
 भावेनुमितीयतामिन्त्याद्यकारकानुगते च्छानेतत्तद्वक्तित्वेनैवोक्तेजकतया तत्र तल्लिङ्गकनिखिलजयपरामर्शकलिनानां तादृशे च्छानांतद्वक्तित्वा
 वच्छिन्नप्रतिपोगिताकभेदकूटस्यैकत्र निवेशप्रसंगेन तत्परस्परविशेषणविशेष्यभावे विनिगमनावपक्षतासमवधानंतरानीमेवोपरिर्हितोभय
 संबन्धेनैव च्छायावन्ध्याप्यवत्ताभिर्णीयविशिष्टत्वसंभवात् नान्यलिङ्गके च्छायाकाले तदानींतस्या उक्तोभयसंबन्धेन तादृशनिर्णयविशिष्टत्वा
 संभवात् यक्षताया ल्लिङ्गविशेषणानिपत्रमप्येते देवसिद्धिकाले तल्लिङ्गकपरामर्शकाले तल्लिङ्गके च्छासत्वे एव संभवः नियंत्रणस्य सर्वदा प्रागभा
 वरूपत्वादिमुक्तीनां सर्वलिङ्गसाधारणेन कार्यकारणभावे एव तात्पर्यमिति न तादृशग्रंथविरोधसंभावनापि अतएव लिंगविशेषितापि च भिन्ने पक्षतमि

तिनोक्तं किं नु नि यं च त्रि मिति अथ यामं से य ले ख न नि र्व ध य तो री धि ति का र स्य ता दृ श य थ लि ख त वि ह र्प ता दृ श लि ख न नु प प त्ते रिति पु क्त मु न्य य मा मः ॥ न न
य दृ शि त री त री त्या सि धा ध पि षा वि र ह वि शि ष्ट सि द्ध भा व स्या नु मि ति हे तु त्वे य त्र षो सि बा ध पि षा ता तो लि ङ्ग ज्ञा नं त तः सि द्धा त्म त्व प रा म र्शो क्त त्र न ह नं त र
म र म नु मि ते रा नु भ वि क त या त र नु य य निः तत्र प रा म र्शो न जि क्ष णो सि बा ध पि षा ना शो न सि बा ध पि षा वि र ह वि शि ष्ट सि द्ध भा व रू प का र ण स्य त स नी म
त्वा र्ति ति चे न्न तत्र प रा म र्शो न जि क्ष णो ध र्ते त य त्र सि बा ध पि षा या ना शो पि त द्वि ती य क्ष णो त य त्र सि बा ध पि षा न त र द्वि ती य क्ष णो ए वा नु मि ते री का रा न
न च क्ष ण विल ब क्त्य ना प जि रि ति वा च्यं अना प न्या त क्त्य ना या अ हो ष त्वा त अ न्ये तु सि बा ध पि षा वि र ह वि शि ष्टो यः स्वा धि क र णा क्ष रा न्त र न्व ब हि
तो न र क्ष णो न जि कानु मि ति कं स घ त्वं त न्ने र ह क ट वि शि ष्टा य सि बा ध पि षा वि र ह वि शि ष्टा सि द्धि स्ता स्याः अ भा वः य क्ष नाः त स्या स व वा नु मि ति त्र ति
का र णा त्वं मं गी क्रि य तेः एवं चो प दृ शि ति स्या ले प रा म र्शो न जि द्वि ती य क्ष णो ना नु मि ते र नु प प त्तिः तत्र त या वि ध सि द्धा धि क र णी मू लो य स त्दु न्म जि क्ष त्त
ह य व हि तो न र द्वि ती य क्ष णो नु मि ते रू प या त त्र त्र सि द्ध स्ता या वि ध स्वा धि क र णा क्ष रा न्त र न्व ब हि तो न र क्ष णो ज्य ति कानु मि ति क त या त न्नि न्न त्वा भा वे न
त या वि ध मे र ह क ट वि शि ष्ट सि बा ध पि षा वि र ह वि शि ष्ट सि द्ध भा व रू प स्या नु मि ति का र णा स्य म त्वा त अत्र प्र थ म क्ष णो सि बा ध पि षा वि र ह चो षि द्धा नि वे
ज्य त्र हौ सि बा ध पि षा त तः स द्वि स्ता तः प रा म र्शो न जि त्र प रा म र्शो न जि द्वि ती य क्ष णो नु मि ते र नु य य निः तत्र सि द्धु स जि क्ष णा स्यो द्वि ती य क्ष णा स्त न्मा त्र सा

धारणासमिच्छाधिकरणाक्षरान्यवहितोत्तरत्वस्य स्वाश्रयीभूतोयसिद्ध्यान्तिक्षरान्तरहितीयक्षरान्तत्रानुमितेरनुपपत्त्यातत्र स्वाधिकरणाक्षरान्यवहितोत्तरक्षयो
 मत्तिकानुमितिकभिन्नाः सिषाधविषाविरहविरहविमिषसिद्धेः सत्वात् प्रथमक्षरोसिद्धाधविषाविरहवैशिष्ट्यनिवेशेन सिषाधविषाविरहविशिष्टसिद्ध्या
 धिकरणाक्षराः परामर्शोत्पत्तिक्षराण्यवतद्व्यवहितोत्तरहितीयक्षरोनुमिते सत्वात् तत्र तसिद्धेस्तथाविधानुमितिकत्वेन तद्विन्नसिद्ध्याभावस्तत्र सत्त्वा
 न्नोक्तानुपपत्तिः नच प्रथमक्षरो ह्यविरहवैशिष्ट्यनिवेशादेवोक्तानुपपत्तिपरितारममेवेन सिषाधविषापर्येतानुसरामकलमिति वाच्यं नवीन
 ये तानेच्छायां भुगवदुत्पत्तेरनुपपत्तेन यत्रानुमिता ततीयक्षरोध्वरेच्छासीद्वात्मकपरामर्शोत्पत्तिरनुमितिस्तत्र तादृशसिद्धेरिच्छाविरहविशिष्ट
 स्वाधिकरणाप्रसिद्ध्या इच्छाविरहविशिष्टस्वाधिकरणाक्षरान्यवहितोत्तरक्षरानुमितिकमिन्नेवमासिद्धिः सिषाधविषाविरहविशिष्टनद
 भावस्तपरामर्शोऽसत्त्वात् तद्वत्तरमनुमितेरनुपपत्तिसिषाधविषापर्येतानुसरामावश्यकत्वात् सिषाधविषाविरहविशिष्टक्षरानुमितिकत्वात्
 निवेशे सर्वेषामेव क्षरानां सिषाधविषाविरहविशिष्टसूत्रवत्क्षरानुमितिकत्वात् कालधन्वाधिकरणात्तया तादृशध्वंसानधिकरणात्स्वरूपाववहितत्वा
 त्रयक्षराप्रसिद्धिरप्यतः सिषाधविषाविरहविशिष्टक्षरो स्वाधिकरणात्स्वनिवेशः । यत्र सिषाधविषाविरहविशिष्टक्षरानुमितिकत्वात् परामर्शानुमितयः क्रमेणोत्पत्तिः
 तत्र सिषाधविषाविरहक्षरानुमितिकत्वात् तद्विन्नसिद्ध्याभावस्तत्र सत्त्वात् तत्र तसिद्धेस्तथाविधानुमितिकत्वेन तद्विन्नसिद्ध्याभावस्तत्र सत्त्वात्

जाभावाधिकारासिद्धाधिकारासाव्यवहितोत्तरपरामर्शोत्पत्तिश्च नुमितेऽनुश्रुत्या तथा विधानुमितिकृतिना यासि- स्मत्तत्वेन पर-
प्रतीतिद्वितीयहृत्तु नुमितेऽनुश्रुत्या सवित्प्रथमस्य कोकाने हेतुसिद्धिः सिद्धाधिकारो भ-
तयश्च परामर्शोत्पत्तिश्च यामात्रे तद्व्यवहितोत्तरस्य नुमितेऽनुश्रुत्या तत्रयसिद्धेः सत्यो विधानुमितिकृतेन तद्वि-
त्तानुपपत्तिः यत्र सिद्धौ समकपरामर्शोत्तरं तादृशदृष्टौ परामर्शोत्तरादनुमितेऽनुश्रुत्या तत्रयसिद्धेः स्वाधिकरणद्वयोत्तरं तादृशानु-
मितिकृत्या तद्वि-त्तत्वाभावेन सिद्धिकाले पितृया विधमेच्छुद्विषिष्टसिद्धभाव रूपकारणसत्त्वात् द्वितीयहृत्तु नुमितेऽनुश्रुत्या
तद्वितीयहृत्तु नुमितेऽनुश्रुत्या तद्वि-त्तत्वाभावेन सिद्धिकाले पितृया विधमेच्छुद्विषिष्टसिद्धभाव रूपकारणसत्त्वात् द्वितीयहृत्तु नुमितेऽनुश्रुत्या
कपरामर्शोत्पत्तिश्च तद्वि-त्तत्वाभावेन सिद्धिकाले पितृया विधमेच्छुद्विषिष्टसिद्धभाव रूपकारणसत्त्वात् द्वितीयहृत्तु नुमितेऽनुश्रुत्या
मितिकृत्या तद्वि-त्तत्वाभावेन तादृशमेच्छुद्विषिष्टसिद्धभाव रूपानुमितिकारणस्य सिद्धिपिसत्त्वात्

२४

१

द्वितीयहोनेनमि-यापन्निरतो द्वितीयहोने उत्तरत्वनिवेशः तत्रसाधिकरणकालध्वंसाधिकरणत्वं अतो नो
 कानुपपत्तिः यत्राह ननुमि-तिस्तदुत्तरं शब्दोभरं सिद्धि-रूपं तत्रात्रासिद्धिर्द्वितीयाहणयर्थे तस्यैव
 अनुमित्युत्तराधिकरणोभ-तोयः स्थ-लकालसमाहः यत्राह सासिद्धेरपि तादसाव्यवहितो तत्कालोत्पत्तिका
 नुमितिकतया तादशासिद्धिकालेपि तथाविधानुमितिकमित्रसिद्धभावसत्वेन तद्वि-तीयहोने नुमि-याप
 न्निरतो द्वितीयहोणसाहाय्यपरमर्शो द्वितीयहोणोत्पन्नानुमितावपि तथाविधव्यवहितोत्तराह त्रिस्वात्रि
 स्वा-मकानुमितिकतया तादशानुमितिकालेपि तथाविधसिद्धभावस्य कारणासत्त्वात् तद्वि-तीयहोने ननुमि
 त्यापन्निरत-उत्पत्तीत्यत्रसिद्धासकपरमर्श-द्वितीयेत्येते सिद्धाधिकारः तत्रमनुमि-तिस्तत्रासिद्धिर्द्वितीय
 होनेनमित्यनुत्पत्त्याविधानुमितिकमित्रायाः सिद्धेः सिद्धाधिकारकालेपि सत्तात्ताद्वि-तीयहोणोभुमितेः
 त्वाहापन्निरतः सिद्धेः सिद्धाधिकारकालेपि सत्तात्ताद्वि-तीयहोने ननुमि-यापन्निरतः सिद्धेः सिद्धाधिकारकालेपि सत्तात्ताद्वि-

 २४
 २४

पूर्वज्ञानोत्पत्तिविशेषाग्रहणोपदेशोत्तरे आनयाविधातुमिति क्रमिन्नसपरामर्शकाले सत्त्वादिद्वैतीयसंगो नुमिते नुदृष्टापत्तौ रतः सिद्धि
 पक्षे पाहानं नन्वेवमपि असिद्धाधिपानाशोत्वति काले सिद्धिरुपपन्नतः परामर्शो ह्यस्ते तां यानुमिते स्तत्रानुमित्यत्र त्रैलोक्यस्य सिद्धाधिप
 विशिष्टस्वाधिकारो भूतो यः सिद्धयश्चिन्तितः ॥ त्रैलोक्यस्य स्वधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 यिकादिह विविष्टो यः स्वाधिकारो त्रैलोक्यस्य स्ववहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 द्वैलोक्यपरामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 पक्षे स्वस्वाधिकारो त्रैलोक्यस्य स्ववहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 कालध्वंसानधिकारो तथानिरुक्तसिद्धाधिपविरहविशिष्टसिद्धाधिकारो त्रैलोक्यस्य स्ववहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 तद्विन्नत्वाभावेनोपदर्शितानुपपत्तेः परिहारसंभवात् नन्वेवं सति प्रथमक्षेपे सिद्धाधिपविरहविशिष्टसिद्धाधिकारो त्रैलोक्यस्य स्ववहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 नुमितयस्तत्र सिद्धेर्निरुक्ततया विधायवहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि
 परामर्शसिद्धाधिपानुमितयः क्रमेणोत्पन्नास्तत्र सिद्धेर्निरुक्ततया विधायवहितो तत्र त्रैलोक्यो यत्रिहारास्तथाधिकारो भूतो यः परामर्शो यत्रिहारास्तथाधिकारत्वात्वेन सिद्धेः सिद्धाधि

24

राम०

इदं परस्परविशेषाविशेषभावे विनिगमनाविरहप्रपुक्तानंतकार्यकारणाभावकल्पनापेक्षया सिद्धाधिपिवानाशसमपकालोत्पन्नसिद्धात्मकप
रासशीलसिद्धाधिपिपांतरेत्यस्य कंतरे एवं क्षराविलंबेनानुमितुमुद्यमस्यैवोचितत्वाच्च एतेनानुमित्यनंतरसिद्धिसत्वे यद्यक्षराणामनुमितिस्तत्क्ष
राणानांततद्भक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावकदमेव सिद्धिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौ निवेशनीयं एवं च क्षराविलंबकल्पनीयैव सिद्धाधिपि
षोत्तरतृतीयक्षराणामनुमितिर्नामिक परामर्शानुमितिर्नोर्वाह्यतपि निरस्ततादृशाभावकृतस्य परस्परविशेषाविशेषभावे विनिगमनाविरहप्र
पुक्तानंतकार्यकारणाभावकल्पनापेक्षया क्षराविलंबवर्जकल्पनाया एव ज्ञप्तितात् अथ सत्यामपि सिद्धाधिपिषां समवायसंबंधावच्छिन्नप्रति
योगिताकतदभावस्य देशिकविशेषणतया सिद्धौ सत्त्वेन सिद्धाधिपिषां विरहविशिष्टसिद्धाभावस्यासत्त्वादानुमितेरनुययति न च समवायसंबंधावच्छि
न्नप्रतियोगिताकसिद्धाधिपिषां भावसामानाधिकरणसंबंधेनैवैषिष्ट्यसिद्धौ निवेशान्नोक्तायतिरिति वाच्यं ज्ञानादेरात्मविशेषगुणास्याव्याप्यवृत्तित
या सिद्धाधिपिषां त्वेपिसिद्धाधिपिषां भावसात्मनिसंभवेन तयाप्यनित्यारादौ चैत्रकक्षरावच्छेदेनैकात्मवृत्तित्वरूपसामानाधिकरणसंबंधाव
च्छिन्नप्रतियोगिताकसिद्धाधिपिषां भावस्य देशिकनिशेषातया वैशिष्ट्यसिद्धौ निवेशेनात्मविशेषगुणानां समवायसंबंधेनाव्याप्यवृत्तित्वेपिसामा
नापिधिकरणसंबंधेन व्याप्यवृत्तितया सिद्धाधिपिषां सत्त्वे सामानाधिकरणसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकसिद्धाधिपिषां भावस्य सिद्धावसंभवेनोक्तानु

पपनेभावात् एवमप्रामाण्यतानास्त्वेतसिद्धिकाहेनुमितेरुत्सायप्रतानिष्ठानुमितिजनकतावच्छेदककोटौस्विशेष्यत्वस्वसामानधिकरणोभपसंबं
 धवच्छिन्नप्रतियोगिताकाप्रामाण्यतानाभावद्वेषिष्यमपिसिद्धौनिवेशनीयं-एवमाहार्यसिद्धिकालेष्पनुमितिनिर्वाहयानुमितिजनकतावच्छेदक
 कोटावनाहार्यत्वमपिसिद्धौनिवेशनीयं-तच्चानुगताहार्यत्वस्पदुर्वचरातनद्व्यक्तित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकभेदकत्वत्वरूपमेव-नचैवंभेद
 कृतस्पपरस्परविशेषणाविशेष्यभावेदिनिगमनाविरह्यमुक्तानंतकार्यकारणाभावकल्पतापत्यागोरवमितिचार्थ-अनायत्यानादशरीरवस्य
 प्रामाण्यत्वेनरीषावहन्वाभावात्-पर्वतोवद्विमात्रवेत्याकारकसंशयकालेयवतोवद्विमानित्याकारकानुमितेरुत्सायनिर्णयत्वस्यप्रतिव
 धकतावच्छेदककोटौनिवेशः-नतत्रनिर्णयत्वंपदिमर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकात्यंताभावप्रकारताभू
 न्यत्वघटितंतदावद्विमात्रेदकोटिकसंशयस्यापिप्रतिबंधकत्वापत्तिः-पदिचपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितवद्वित्वावच्छिन्नप्रतियोगिता
 वच्छेदकतात्तभेदप्रकारताभूत्यत्वघटितंतदावद्व्यत्यंताभावकोटिकसंशयस्यापिप्रतिबंधकत्वापत्तिः-नचोक्तरीत्यात्यंताभावप्रकारताभूत्यत्वमेवनिर्ण
 यप्रकारताभूत्यत्वस्यचनिर्णयत्वघटकतयानदोषः-यद्व्यपर्वतत्वावच्छिन्नाविशेष्यतानिरूपितायावद्वित्वविशिष्टप्रकारतावच्छिन्नत्वमेवनिर्ण
 यत्वघटकंप्रकारतायावद्वित्वनौशिष्ट्यं चत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकात्यंताभावत्वावच्छिन्नत्वत्वावच्छिन्नप्रतियोगितावच्छेदकताकभेदत्वावच्छिन्नाम

तत्संबंधेनवाच्यमतोनोक्तापत्तिरितिवाच्यंतथापिपर्वतोवहिमाद्रूढत्ववान्वेतिभावद्वयकोटिकसंशयस्यापिप्रतिबंधकत्वायर्तुर्दुवारेता
 त् नचभावद्वयकोटिकसंशयो नस्वीक्रियतेअपेक्षारार्वापुस्तकोवेत्तादिसंशयानांचस्थाणुर्ननायंमुखोवेतिचतुष्कोटिकसंशय
 त्वमेवस्वीक्रियतइतिनोक्तापत्तिरितिवाच्यःतथापिपर्वतोवद्भावावान्वद्भिमांश्चेतिमुच्ययात्मकनिर्णयप्रतिबंधकत्वा
 नुपपत्तितादवस्थात् अथसाध्याभावप्रकारतायांविरोधावच्छिन्नत्वनिवेशान्नोक्तानुपपत्तिः संशयसमुच्चययोर्वैलक्षण्य
 नुपयत्तासंशयेसर्वत्रविरोधोभासतेनतुसमुच्चयइत्यभ्युपगमेनसंशयवारणास्पसमुच्चयसंग्रहस्यचसंभवात् नचपत्रसंशये
 भावकाटावेवविरोधोभातः नत्वभावकोटौतत्रत्यसंशयवारणानसंभवनीतिवाच्यं विनागमनाविरहेणोभयकोटावेवविरोधभा

नीगीकारात् नचविरोधानुपस्थितिकालीनसंशयविरोधमानं संभवतीति वाच्यं तत्र प्रकारतया भावनासंभवेऽपि संसर्गघटकतया भालेवाधका
 भावादि निचेव देशिकविशेषगातायां नविरोधीया इत्याकारकवाधनिर्णयदशायामविरोधावच्छिन्नत्वे न देशिकविशेषगातायाः संसर्गतपा
 भानासंभवेन तत्र तत्संशयवन्धभावप्रकारतायाः विरोधावच्छिन्नत्वाभावेन तत्संशयवारणात्पाशकत्वादिति चेन्नैव सामानाधिकरण्या
 मात्रावागाहिसाध्यनिर्णयस्य प्रतिबंधकतायां पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितपर्वतत्वावच्छिन्नत्वविशिष्टदेशिकविशेषगातासं
 गविच्छिन्नवन्धभावप्रकारताशून्यत्वघटितनिर्णयवर्त्तनिवेशपते अवच्छेदकावच्छेदेन साध्यनिर्णयस्य प्रतिबंधकतायां च पर्वतत्वा
 वच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितदेशिकविशेषगातासंसर्गावच्छिन्नवन्धभावप्रकारताशून्यत्वघटितनिर्णयवर्त्तनिवेशपतेः पूर्वचसंशय
 समुच्चययोर्वैलक्षण्यायावच्छेदकावच्छेदेनान्यतरकोषवगाहितानसंशयः सामानाधिकरण्या नोभयकोषवगाहितानसमुच्चयप्रतिनि
 यमां गीकारेण समुच्चयसामानाधिकरण्या मात्रावागाहिसाध्यनिर्णयप्रतिबंधकतावच्छेदकाक्रीतत्वं संभवत्येव तत्र पर्वतत्वावच्छिन्नत्ववि
 शिष्टदेशिकविशेषगातासंसर्गावच्छिन्नवन्धभावप्रकारताशून्यत्व

रमः

घटितनिर्णयत्वसत्त्वात् सामानाधिकरण्येन न हि कोटिकसंशये च निरुक्तवन्द्वाभावप्रकारतायाः सत्त्वान्न तच्छ्रुतवत् घटितनिर्णयत्व
मिति न त्वस्य सामानाधिकरण्यमात्रावगाहिसाध्यनिर्णयस्य लीपप्रतिबंधकतावच्छेदकाकांतत्वं अवच्छेदकावच्छेदेन वद्रे कोटिकसंश
ये च देशिकविशेषणतासंसर्गावच्छिन्नवन्द्वाभावप्रकारताशालित्वेन न तच्छ्रुतवत् घटितनिर्णयत्वमिति तत्त्वनावच्छेदकावच्छेदनासाध्यनि
र्णयस्य लीपप्रतिबंधकतावच्छेदकाकांतत्वं यन्नु अवच्छेदकावच्छेदेनागुतरको घटितनिर्णयत्वमिति तत्त्वनावच्छेदकावच्छेदनासाध्यनि
वगाहिसाधनं समुच्चय इति नियमो न संभवति तथा सति संयोगतद्भावो देव्याय दत्तित्वग्रहदशायां जायमानस्य सद्रव्यत्वावच्छेदेन संयोगतद्
भावयोर्ग्रहस्य स्पृक्षपत्नानुपपत्तेरव्याय दत्तित्वग्रहाभावदशायां जायमानस्य सामानाधिकरण्येन परस्परविरुद्धत्वेन तत्तद्भावोभयप्रकारक
ज्ञानं संशयत्वानुपपत्तेरिति नर्वीनेरुक्तं तदसम्व्याय दत्तित्वग्रहस्य सामानाधिकरण्येन तत्त्वकारवत्त्वज्ञानं प्रत्येव हेतुतया संयोगतद्भावयोर्वा
य दत्तित्वग्रहदशायां द्रव्यत्वावच्छेदेन संयोगतद्भावोभयप्रकारकज्ञानोत्पत्तेरसंभवात् अव्याय दत्तित्वग्रहाभावदशायामव्याय दत्तित्वग्रहस्य का
रणभावेन सामानाधिकरण्येन तत्तद्भावोभयप्रकारकज्ञानासंभवाच्च अथ तथापि नीलपर्वतोदन्द्वाभाववामवितीवद्विमान्वितो मेहानसी

२८

यवन्मभाववाम्बर्बतोवडिमानितेतादृशनिर्णयस्यानुमितिप्रतिबंधकत्वानुपपत्तिः तस्याप्यधिकं त्विति ग्रायेन पर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यतानि रूपा
वडित्वावच्छिन्नाभावप्रकारताशातिननतच्छमत्वघटितनिर्णयत्वानाक्रांतत्वात् नचपर्वतत्वामधर्मनिवच्छिन्नविशेष्यतानि रूपावडित्वा
धर्मनवच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावकारताप्रसूतत्वघटितनिर्णयत्वनिवेशान्नोक्तानुपपत्तिरिति वाच्यं तथासत्येकत्र द्वयमिरीत्या नीलत्वपर्व
तत्वोभयावच्छिन्नविशेष्यताकस्य महानसीयत्ववडित्वोभयावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावप्रकारकस्य चोक्तनिर्णयस्य प्रतिबंधकत्वोपपत्तावपि
सामानाधिकरणसंबंधेन नीलत्वविशिष्टपर्वतत्वावच्छिन्नविशेष्यताकस्य सामानाधिकरणसंबंधेन महानसीयत्वविशिष्टवडित्वावच्छिन्नप्रतियोगि
ताकाभावप्रकारकस्य चोक्तनिर्णयस्य प्रतिबंधकत्वानुपपत्तितादवस्थात् जातिमान्वन्मभाववाम्बर्बतोवडिमान्यवतो जातिप्रदभाववाम्बर्बतोव
डिमानिसाकारकनिर्णयस्य प्रतिबंधकत्वानुपपत्तेश्च नचप्रसूतत्वप्रतियोगितावच्छेदककोटो विशेष्यतायां यवतत्त्वलिष्टनिवच्छिन्नावच्छेद
कत्वस्य प्रतियोगितायांचवडित्वनिष्ठनिवच्छिन्नावच्छेदकतानि स्य कत्वसाधिकस्य निवेशान्नोक्तापत्तिरिति वाच्यं तथापि जातिमान्यवतोवन्मभा
ववाम्बर्बतोवडिमान्यवतो जातिमद्वन्मभाववाम्बर्बतोवन्मनिसाकारकनिर्णयस्य प्रतिबंधकत्वानुपपत्तितादवस्थात् नचसुनिष्ठनिवच्छिन्नाव

रामः

चैदेकताभिन्नावच्छेदकतानिस्पकत्वसंबंधावच्छिन्नपर्वमत्तनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टविशेष्यतानिरूपितायास्त्वनिष्ठनिखच्छिन्नाव
 वच्छेदकताभिन्नावच्छेदकतानिस्पकत्वसंबंधावच्छिन्नवृद्धित्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टप्रतियोगिताकाभावप्रकारतात
 च्छत्त्वघाटतनिर्णयत्वमेवशत्रुदोषइतिवाच्यं तथासतिनीलपर्वतोवडिमान्पर्वतसुंदरवडिमान्वाजातिमान्दडिमान्वाजातिमान्पर्व
 तोवडिमान्वापर्वतोजातिमवडिमान्नेसादिसंशयानामपिप्रतिबंधकत्वायत्तेरितिचिन्नः निरुक्तप्रकारताश्रयत्वेसतिस्वनिनिखच्छिन्नाव
 च्छेदकताभिन्नावच्छेदकतानिस्पकत्वसंबंधावच्छिन्नपर्वतत्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टविशेष्यतानिरूपितायास्त्वनिष्ठनिखच्छिन्नाव
 च्छेयकत्वसंबंधीताभिन्नावच्छेदकतानिस्पकत्वसंबंधावच्छिन्नवृद्धित्वनिष्ठप्रतियोगिताकाभावविशिष्टप्रकारताशालिज्ञानत्वसंनिर्ण
 यत्तत्त्वपर्वतोवडिमान्मिन्ननुमितिप्रतिबंधकतावच्छेदककोटौनिवेशेनानुपपत्तेर्भावात् नेचेवंनीलपर्वतोवडिमान्पर्वतः सुंदरवडिमानिन्या
 दिनिर्णयानांपर्वतोवडिमानिन्ननुमितौप्रतिबंधकत्वानुपपत्तिरितिवाच्यं तेषांपर्वतोवडिमानिन्ननुमितौतोत्वातंत्र्येणप्रतिबंधकत्वांतरस्पकत्व
 नात्पत्तुः नीलपर्वतोवडिमान्पर्वतः सुंदरवडिमानिसाद्यनुमितौतादृशनिर्णयानांप्रतिबंधकत्वेकत्वनीयेपर्वतोवडिमानिसाकारकानु

मितिसाधारणस्यैव तत्त्वातिरिक्तं यन्नीलत्वातिरिक्तं तदनुवृत्तिश्चोद्देश्यता निरूपितवद्विज्ञानधर्मानुवृत्तिश्च विधेयता कानुमितित्वपर्वतत्वानुधर्मानु
 वृत्तिश्चोद्देश्यता निरूपितवद्विज्ञानसौंदर्यभिन्नं धर्मानुवृत्तिश्च विधेयता कानुमितौद्देश्यतावच्छेदकसोपगमनैवपर्वतोवद्विज्ञानिसाकारकानुमिते
 रपि तादृशनिर्णयदृशायामापत्तिवारणसंभवेनपर्वतोवद्विज्ञानिसाकारकानुमितौ तादृशसाधनैर्यार्थाप्यप्रतिबंधकत्वेन कल्पने नैवैवंप्रति
 बध्यतावच्छेदकगोचरमितिवाच्यं नीलसुंदरपर्वतोवद्विज्ञानमवतः प्रेमयसुंदरवद्विज्ञानिन्याघनुमितौ यमिचारवारणाय तादृशधर्मस्वप्रतिबंध्यतावच्छे
 दककलांगीकारस्यावश्यकत्वादिति तदसत्तथासति नीलपर्वतोद्देश्यकवद्विधेयकानुमितिर्ज्ञेयतापर्वतोद्देश्यकसुंदरवद्विधेयकानुमितिर्ज्ञेय
 तामिसाकारकेच्छाभावस्पर्वतोद्देश्यकवद्विधेयकानुमितिर्ज्ञेयतामिसाकारकेच्छाभावसंचैकवनिवेशप्रसंगेनैकविधानुमितीच्छुकालेपरानुमितिसामग्री
 कालेपरानुमित्यापत्तेरिति च्यायाउत्तेजकत्वागुरोधेन एव च प्रतिबंधकत्वकल्पनस्याकलात्प्रकारं तरेणानिर्णयत्वनिवचनमंग्रपदुक्तदिशसुधीभिर्नापि
 बोध्यमिति संक्षेपः ननु तथापि सिद्धाधिविषाविरहविशिष्टसाध्यनिर्णयाभास्यकेन संबंधेनानुमितिप्रतिहेतुत्वे साक्रियते न च ऐशिकविशेषणता संबंधेने
 वतस्पहेतुत्वं स्वीक्रियत इति वाच्यं विशिष्टाभावस्य विशेषाभावाविशेषणभावानतिरिक्तत्वेन विशेषणीभूतस्य सिद्धाधिविषाविरस्यैव भावस्तत्र युक्तसिद्धा

धयिषाधुविरहविशिष्टसा अनिर्णयोभावस्यसिषाधयिषाविरहाभावरूपतयातस्यसिषाधपिषारपत्रयोदेशिकविशेषणतासंबंधेनावृत्तितयासिषाधयि
 षाकालीनसा अनिश्चयदृश्यांशनुमितेरनुपपत्तेः नचतर्हि समवायसंबंधेन तस्य हेतुतास्ति वाच्यं तत्र सिषाधयिषानास्ति सिरपिनालितवस तादृशविशिष्टभा
 वस्य विशेषोभूतसिद्धेभावरूपतया तस्य समवायसंबंधेनावृत्तितयातदानुमितेरनुपपत्तेः नचभावभावसाधारणविशेषणतायास्वीकारेतादृशविशिष्टभाव
 स्य देशिकविशेषणसंबंधेन हेतुत्वेन किमपि वाधकमिति वाच्यं भावाभावसाधारणविशेषणतायां मानाभावात् मैवं देशिकविशेषणताविशेषसंबंधेनैव सा अनि
 र्णयाभावस्य हेतुतांगीकारतसा अनिश्चयस्याव्याप्यवृत्तितया सा अनिर्णयकोकैपि तदभावस्य सुलभतया सिषाधयिषाकालीनसा अनिर्णयदृश्यामनुमित्य
 नुपपत्तेरभावात् नचैवं सिषाधयिषाशून्यकालीनसा अनिर्णयदृश्यामनुमित्यायतिरिति वाच्यं सामानाधिकरण्यासंबंधाच्छिन्नप्रतियोगिताकोयः सिषाध
 यिषाविरहविशिष्टसा अनिश्चयाभावस्तादृशेष्टेयः सा अनिर्णयाभावः तत्त्वेनैव हेतुतायां श्रीकारेणोक्तापत्तेरभावात् एतेन तादृशसाधसा अनिर्णया
 भावस्य तादृशसा अनिर्णयप्रतियोगिकाभावत्वेन न हेतुतासा अनिर्णयकालोपेसा अनिर्णयघटोभयाद्यभावाद्यभावस्य सत्त्वादनुमित्यापत्तेः नापि
 तादृशसा अनिर्णयत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावत्वेन प्राचीनमतेष्वध्वंसप्रागभावाधिकरणे सामान्याभावस्यासत्त्वेन सा अनिर्णयत्वावच्छिन्नाभाव

ले ५

स्थानानि कदाप्यसत्वेनानुमितेन उपपत्तेरित्यपि परास्तं साध्यनिर्णयकालीनसाध्यनिर्णयघटोभयोद्यभावस्य सामानाधिकरणसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकोक्तसाध्यनिर्णयाभाववैशिष्ट्यविरहेणैव वारणसंभवेनोक्तरीत्या तादृशसाध्यनिर्णयप्रतियोगिकाभावेन हेतुत्वे बाधकाभावात् वस्तुतस्तु नवीनतेविशिष्टाभावसातिरिक्ततया ध्वंसप्राप्ताभावाधिकधिकरणे सामादृभावावस्य सत्वेपि बाधकाभावेन सिद्धाधिकारविरहवैशिष्ट्यसाध्यनिर्णयत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावेनैव तादृशभावस्य देशिकयिशेषणतासंबंधेनामिति प्रतिहेतुत्वमंगीकृते त्वनतपदर्शितविशेषणवैशिष्ट्यमपि तादृशभावेनीविशनीयेप्रयोजनाभावात् न चैव साध्यनिर्णयस्याव्याप्यवृत्तितया साध्यनिर्णयकालेपि तादृशसाध्यनिर्णयत्वावच्छिन्नाभावस्यात्मनिसत्वेनानुमित्यायति हेतुवारेति वाच्यं. स सामानाधिकार्येणैकत्वसंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकतादृशभावस्यैव हेतुत्वोपगमेन ज्ञानादेः समवायसंबंधेनाव्याप्यवृत्तित्वेपि स सामानाधिकार्येणैकत्वसंबंधेन व्याप्यवृत्तितयोक्तापत्तेरसंयवात् ननु कायबृहत्स्थलेण शरीरावच्छेदेन तस्मिन्नेवात्मनिसाध्यनिर्णयसत्वे उपदर्शितसाध्यनिर्णयाभावस्यासत्वेन शरीरांतरावच्छेदेनाव्यानुमितेन नुदयपसंगतिवाच्यं. कायबृहत्स्थले तस्मिन्नेवात्मनि एकशरीरावच्छेदेन साध्यनिर्णयसत्वेऽप्यशरीरावच्छेदेनापि ननुमितेः सादृशमात्रेण भावात् तत्र च शरीरावच्छिन्नत्वस्यानायत्ताकार्यतावच्छेदककोटौ कारणतावच्छेदककोटौ च निवेशनोपदर्शितः

दोषाभावाच्च वक्तव्यं आत्मनिष्ठप्रसासोयदर्शितरीत्यासाध्यनिर्णयाभावस्यानुमितिहेतुत्वकल्पनेविशेषतावच्छेदकनिर्देशनेतेनकार्यकारणभाववा
दु.सामितिविशेषतावच्छेदकमनिवेशपवन्तितावच्छिन्नविधेयतानिरूपितविशेषतावच्छेदकतासंबंधेनानुमितित्वावच्छिन्नप्रतिवर्तित्वावच्छिन्नप्रकार
तानिरूपितविशेषतावच्छेदकतासंबंधावच्छिन्नप्रतियोगिताकनिर्णयत्वावच्छिन्नप्रतियोगिताकाभावंतेनैवप्रतिबंधकत्वकल्पनेलाघवात् नचैतत्कल्पेएक
पुसंखीपसाध्यनिर्णयदर्शनायापुस्वांतरस्यानुमितिसुदयायतिवारणप्रकार्यकारणतावच्छेदककोटोत्ततत्पुस्वीयत्वनिवेशपुसंभेदेनकार्यकार्यकारणभाववा
दु.तापत्तिरितिवाच्यं विशेषतावच्छेदकोपस्थाधुस्वारणमल्पतरत्वेनपुसंभेदेनकार्यकारणभाववादु. ल्यसाकिंचित्करत्वात् आत्मनिष्ठप्रसा
सजिकल्पेषुपदर्शितरीत्यातत्रच्छरीरावच्छिन्नत्वनिवेशस्यावश्यकताच्च यत्तुतथासप्ततीतानागततत्रद्रवावच्छिन्नविशेषताकानुमितेर्विशेष्ये तावच्छे
देकतासंबंधेनतत्रद्रवादावनुदयप्रसंगतत्रकार्यवहितपूर्वक्षणवच्छेदेनतादृशसाध्यनिर्णयाभावघटितसामग्र्याअसत्वात् नचनिरवच्छिन्नविशेष्य
तावच्छेदकताकस्थलेएवविशेष्यतावच्छेदकनिष्ठप्रसासत्याकार्यकारणभावः सपत्तावच्छिन्नस्यादिनिष्ठविशेष्यतावच्छेदकताकस्थलेनस्पत्तादिविशेष्य
तावच्छेदेकतावच्छेदकनिष्ठप्रसासत्यैवकार्यकारणभावः कल्प्यतइत्यतो नानुपपत्तिरितिवाच्यं एवमयतीतरसाद्यात्मकतत्तायत्रस्वरूपतोर्विशेष्यतावच्छेदि

कातत्र त्रिष्टयविशेषात्तद्वच्छेदकताप्रत्यासत्तेर्वर्णकारणाभावसंभवेनोक्तानुपपत्तितादवस्थादिति तन्नावातानायसातत्र धर्मितावच्छेदकनिवेशान्मिमिक्ष
 प्रत्यासत्तासाधनिर्याभावास्पहेतुत्वकल्पनेष्यमुत्र सर्वत्रोक्तालाघवेने धर्मितावच्छेदकनिष्ठप्रत्यासत्तेर्वपक्षतानुमितौः कार्यकारणाभावकल्पनस्योचित्या
 तस्माधिकमवानुसंधेयं न व्यास्त सिस्रमावएवानुमितिहेतुर्ननु विशिष्टाभावः सिद्धाध्याउज्जेकत्वे प्रयोजनविहात न चेवं सिद्धाध्यायाधीनानुमितौ व्यभिचार
 इति वाच्यं स्वायवहितोत्तरक्षणेन निरूपितस्वसामानाधिकार्येण भयसंबंधेन सिद्धिविशिष्टान्तत्यस्य कार्यतावच्छेदकतोपगमादेव व्यभिचारवारणसं भवांत न
 चेवं सति सिद्धाध्यायाकालीनानुमितेः सिद्धाभावजन्यतावच्छेदकानाक्रान्ततया तादृशानुमितिसामग्र्याः सिद्धाध्यायाविहविशिष्टसिद्धिकालेपि सत्वात्
 जानुमित्वापत्तिरिति वाच्यं सिद्धाध्यायासिद्धाध्यायाविशिष्टानुमितौ सिद्धाध्यायाहेतुतांतरस्य कल्पनीयतया सिद्धाध्यायाकालीनानुमितिसामग्र्याः सिद्धाध्या
 याध्यायितत्वेन सिद्धाध्यायाविहविशिष्टसिद्धिकालेऽसत्त्वेनापादानासंभवात् न च कार्यकारणाभावद्वयकल्पनोपेक्षया विशिष्टाभावस्य हेतुत्वकल्पनमे
 वोचित्वे मिति वाच्यं विशिष्टाभावस्य हेतुत्वकल्पेपि सिद्धाध्यायाविहविशिष्टसिद्धि विधिभूतसिद्धाध्यायाविहस्तभावस्य हेतुत्वमि
 त्तविनिगमनाविहेरा कार्यकारणाभावद्वयस्य दवच्छेदकगौरवाद्यवभाच्चेत्याहुः तत्र एतत्कल्पेऽवहितोत्तरत्वादिसंबंधेन सिद्धिविशिष्टान्तत्यस्य

यतावच्छेदकत्वे गौरेवेण तदये हविशिष्टाभावहेतुत्वकल्पे सेवसमीचीनत्वात् न च विशिष्टाभावसहेतुत्वकल्पेऽपि अमलिंगके च्छाकषी नोभयलिंगक
समूहालंबनात्तकपरामर्शजन्यानुमितौ व्यभिचारवारणायाववर्द्धितोत्तरत्वादिसंबंधेन तत्र लिंगके च्छाविरहविशिष्टसिद्धिविशिविशिष्टामृतस्य कारेतावच्छे
दकत्वमावश्यकमेवेति वाच्यं तस्याकार्यतानवच्छेदकत्वेऽपि तत्र व्यभिचारवारणस्य वस्तुतस्त्वस्यादिपदेऽपि दर्शितरीसासंभवेन विशिष्टाभावहेतुत्वकल्पे तादृशसि
द्धिविशिष्टामृतस्य कार्यतावच्छेदकत्वानविशेषकत्वादित्यलमस्य विशेषः यत्तु अनुमिति विषयके च्छाभावविशिष्टसिद्ध्यानुमितित्वप्रकारके च्छाविरहवि
शिष्टस्यानुमितिसमुत्पत्तिराम्योऽस्य तत्रावच्छिन्नाभाव एव यत्तु तत्वेनैवानुमितिप्रतिहेतुत्वं स्वीकृते ननु सिद्धयि वा विरहविशिष्टसिद्धित्वावच्छिन्नाभा
वेत्तेन तथासति प्रत्यक्षादिसामग्र्यीदृश्यानुमिति वारणाय तादृशसामग्र्यभावस्यातिरिक्तकारणत्वकल्पनाय त्ते नवानुमिति विषयके च्छाभावस्यास्य तत्रा
वच्छिन्न एकवारमेव विशेषोऽस्वाह्वयनिवेशोऽर्थ इति वाच्यं तत्रानुमिति विषयके च्छात्वावच्छिन्नप्रतियोगिता कभावनिवेशोऽर्थतोऽपि मानितिप्रत्यक्षादिसा
मग्रीकालेव किञ्चानं जायतामिति च्छासत्त्वेन नुमितयति तदावच्छिन्नप्रत्यक्षोऽर्थो देवैव च्छाविषयसिद्धेष्टापत्ता संभवात् अनुमितित्वप्रकारके च्छाभावनिवेश
यवतोऽपि मानिति सिद्धिकालेव किञ्चानं जायतामिसाकारके च्छासत्त्वेन नुमितेन उपपन्निरुपदर्शितेरीज्ञानुमिती च्छाभावस्य वाह्यनिवेशस्यावश्यक

त्वदिति नन्वन्तरत्वघटकसिद्धिर्भेदादृशसामग्रीभेदयोः परस्परं विशेषणविशेषनिष्पन्ने विगमनाच्चिरेण कार्यकारणभाववाङ्मत्य कल्पनोप
 इव प्रसंगेन कारणतावच्छेदकगौरवप्रसंगेन चानुमितिप्रतिपाद्यविधिसिद्धभावेन तत्राविधयस्तद्भावेन नवप्रकारणताकल्पनस्यैव सम्य
 कं त्वत्सिद्धभावस्य विशेष्यतावच्छेदकनिष्ठप्रत्यक्षत्वेन तदृशसामग्यभावस्य च विधेयनिष्ठप्रत्यक्षत्वेनोपदर्शितरित्येकहेतुतायाश्च संभवाच्च
 स्तुतस्तत्तादृशसिद्धभावेन नानादृशसामग्यभावेन च स्वतंत्रान्वयव्यतिरेकानुविधानात् तत्र कारणत्वकल्पनमावृण्वन्मन्त्रावाधादिकमप्यत्र
 निवेशनानुमितिप्रतिवाधादिसिद्धप्रत्यक्षत्वादिसामग्यमन्तरमत्तावच्छिन्नाभावस्यैव कारणतायन्नावाधाभावादेश्यनुमितिप्रतिस्वातंत्र्येण कारणत्वानुप
 येतः न चिदं संगतं तादृशमतमत्तावच्छिन्नाभावस्यैककार्यतावच्छेदकसंभवात् न च पर्वतविशेषकवद्विधिवेयकानुमितित्वमेतित्वमेव तत्त्वार्थ
 तावच्छेदकमिति वाच्यं न ह्यसर्वतो घटवानि स्याद्यनुमितेर्वद्विधिवेयकताभावेन वाधाभावकार्यतावच्छेदकानां क्रांततया पर्वतो वद्विधिमिति न्नाध
 कालेपितहापत्तेः न च पर्वते विशेष्यकवद्विप्रकारकानुमितित्वे प्रवृत्तकार्यतावच्छेदकं वाच्यं न चावनोक्तापत्तिरिति वाच्यं न चासति बुद्धमायर्वतो घटवानि
 ताकारकानुमितेः पर्वतो वद्विधिमिति स्यात्कारकसिद्धभावाच्च कार्यतावच्छेदकाः क्रांततया तादृशसिद्धिकाले तादृशानुमितेः नुदृष्टां पत्तेः भोवं च क्तरी

सायवतोवडिभावावनिद्यादिबाधघटिताम्यतमत्वावच्छिन्नभावत्वेनकारणत्वासंभवेपिपर्वतविशेषकवन्धुमितितावच्छिन्नप्रतिघटादिव्याप्याभाव
वच्छिन्नविशेष्यतानिरूपितघटादिव्याप्यप्रकारताशालिज्ञानकालीनपर्वतोवन्धुभाववान्वन्धुभाववन्निघविशेष्यतानिरूपितसंबंधावच्छिन्नवडिप्रकारता
शालिज्ञानकालीनपर्वतोवन्धुसावावानित्यादिबाधघटिताम्यतमत्वावच्छिन्नाभावसकारणत्वसंभवात् ननुक्तबाधकालेवडिमान्यवतोघटवानित्यनुमित्या
पत्तिःसंभवतिःतादृशबाधकालेघटव्याप्यवान्वडिमान्यवतइसाकारकपरामर्शेन्नाप्रामाण्यज्ञानस्यावश्यकतयाप्रामाण्यज्ञानोभावविशिष्टपरामर्शप्रका
राविश्लोदेवतथाप्यसंभवात् ननुतादृशबाधस्पृष्टेधेयकानुमितिप्रसूतिबंधकतयानोक्तरीतिसंभवतीतिगच्छापर्वतत्वावच्छेदेनपर्वतोवडिमानित्यनुमि
तिप्रतिनीलपर्वतोवन्धुभाववानित्यादिबाधबुद्धेरिवतादृशबाधबुद्धेरपितादृशानुमितिप्रतिप्रतिबंधकत्वसंभवात् एतेनमिद्विबाधान्वताभावएवपक्षतात
थावानुमितिप्रतिज्ञविशेषकसाधनिरोग्यसाध्याभावनिरोग्यमन्तरेत्वावच्छिन्नाभावसहेतुत्वकल्प्यतेबाधाभावस्यसातंत्र्येणानुमितिप्रतिहेतुत्वाकल्प
नेनलाघवात् नचेवंकेवलान्वयिवाच्यतादिसाध्याकानुमितौयभिचारःतत्रसाध्याभावाप्रसिद्धातद्वटितोक्तपक्षतायाअभावात् ननुप्रतियोगितासंबंधा
वच्छिन्नसाध्यात्वेदकावच्छिन्नप्रकारतानिरूपिताभावत्वावच्छिन्नप्रकारताशालिनिर्णयप्रवाधघटिततादृशभावस्येवसर्वत्रपक्षतात्वंसंभवति-

केवलान्वयिषा अके भूमात्तकतादृशबाधप्रसिद्धादेषाभावादिति वाच्यं सा अतावच्छेदेकातिरिक्तसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगितासंबन्धावच्छिन्नसाध्या
 वच्छेदकावच्छिन्नप्रकारतानिरूपिताभाप्रकारतानालिनिष्प्रयवारणायसाध्यातानच्छेदकसंबन्धावच्छिन्नसामकारतानिरूपिताभावत्ववच्छिन्नप्रकारतांश
 लिरूप्यरूपबाधस्यैवपक्षतावच्छेदकस्योपगमस्यावश्यकतयाकेवलान्वयिषा अकस्थलेसाध्यातावच्छेदकसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगित्वाप्रसिद्धातथावि
 धबाधाप्रसिद्धातद्वटितपक्षतायात्रमौभावस्यैदुर्वारत्वात् नचैवंगोवादिमत्त्वादिगुरुधर्मावच्छिन्नसाध्याकस्थलेपक्षतासपक्षार्थसाध्यातावच्छेदकावच्छि
 न्नत्वनिष्ठसांसर्गिकविषयतानिरूपितप्रतियोगित्वनिष्ठसांसर्गिकविषयेतदपक्षताघटकीभूतबाधघटिकावक्तव्याकबुद्धीवादिमत्त्वादिगुरुधर्मावच्छि
 न्नसाध्याकस्थलेचतादृशविषयताप्रतियोगित्वांशैकंबुद्धीवादिमत्त्वावच्छिन्नभ्रमात्मककंबुद्धीवादिमात्रास्तीतिज्ञानीयाप्रसिद्धात्त्रतो नतत्रपक्षताहानिः
 एवंचकेवलान्वयिवाच्यत्वादिसाध्याकस्थलेपिस्वरूपसंबन्धावच्छिन्नप्रतियोगित्वांशेवाच्यत्वबाधवच्छिन्नत्वभ्रमात्तकताच्यत्वंनास्तीत्याद्याकाशकज्ञानीयतथा
 विधविषयताप्रसिद्धानतत्रपक्षताहानिरिति वाच्यं सांसर्गिकविषयतायाप्रकारतात्त्वविशेष्यतात्वनभ्युपगमेनप्रतियोगित्वसंबन्धांशैकंबुद्धीवादिमत्त्वाद्युवच्छि
 न्नत्वभावाप्रसिद्धातथाविधुसांसर्गिकविषयतायाप्रसिद्धापक्षताघटकबाधप्यटकत्वासंभवेनकंबुद्धीवादिमत्त्वादिगुरुधर्मावच्छिन्नसाध्याकस्थलेपक्ष